

KERKBEHEER

In deze uitgave:

- Actualiteiten hoofdbestuur en provinciale afdelingen VKB
- Herbestemming van vrijkomende kerken
- Nieuw kerkgebouw Open Hof in Rotterdam-Ommoord
- Subsidieregeling stimulering herbestemming monumenten

VERENIGING VOOR
KERKRENTMEESTERLIJK
BEHEER IN DE PKN

van hoogevest architecten

Bureau voor Architectuur en Restauratie
Bureau voor Consultancy
Bureau voor Architectuurhistorie Kariatiden

nieuwbouw
restauratie
onderhoud
herinrichting
herbestemming

Westsingel 9
3811 BA Amersfoort
033 4631705 | bureau@vanhoogevest.nl
www.vanhoogevest.nl | www.bouwenophistorie.nl

Bouwen tussen heden en verleden

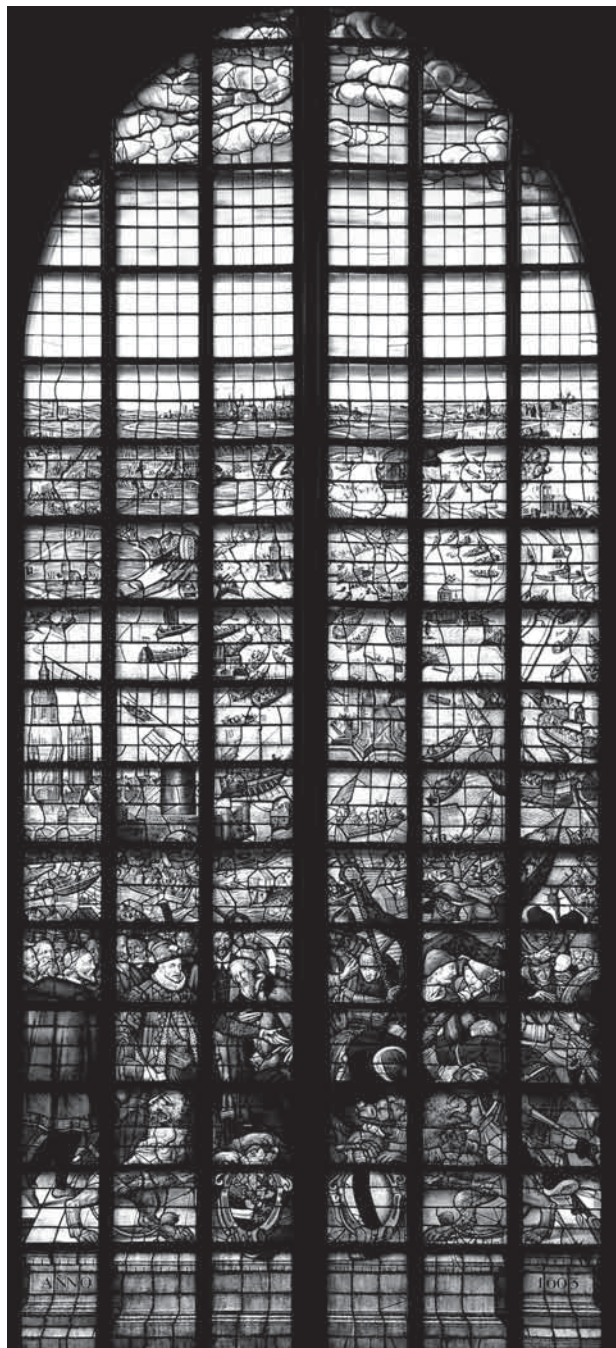

Voorstraat 7 Postbus 3 4233 ZG Ameide Telefoon (0183) 60 66 00 Fax (0183) 60 26 67

Koninklijke Woudenberg is in het bezit van het certificaat Erkend Restauratie Bouwbedrijf

Zijn we de eerste? Zijn we de beste?

We zijn zeker niet de eerste de beste!

Want we zijn genomineerd door kerkbesturen en rentmeesters als meest onderscheidene leverancier van geluidinstallaties voor kerken

We onderscheiden ons door perfect verstaanbaar en kristalhelder geluid overal in de kerk

We staan bekend om onze uitgebreide garantie en 24 uurs service overal in Nederland

Onze kennis van zaken zetten we feilloos om in adviezen voor de meest geschikte apparatuur en het beste geluid ook in úw kerk

Immers,
**Kennis is van geen waarde
tenzij je deze in praktijk brengt**

Dialoog Church Sound
Bolognalaan 6
5632 RL Eindhoven

☎ 040 – 2420840
☎ 040 – 2426125

🌐 www.cantorsound.nl
✉ info@cantorsound.nl

Dialoog Church Sound ... van het goede het beste!

Efficiënt betalen? SKG!

Gemeenten en kerken die behoren tot de Protestantse Kerk in Nederland kunnen bij Stichting Kerkelijk Geldbeheer sparen, lenen en hun betalingsverkeer regelen. Bovendien biedt SKG Online u de mogelijkheid digitaal betalingen te verrichten. SKG werkt zonder winstoogmerk. Met gunstige rentepercentages en lage kosten voor betalingsverkeer.

Want ons motto is: *Geld van de kerk voor de kerk!*

www.skggouda.nl

VELLEMA TORENUURWERKEN

Vellema Torenuurwerken is al meer dan zestig jaar gespecialiseerd in reparatie, restauratie en periodiek onderhoud van (monumentale) torenuurwerken en klokken. Vellema combineert kennis en respect voor historische- en monumentale waarde met de vele mogelijkheden van toepassing van eigentijdse (automatiserings)technieken.

Kijk op onze website voor meer informatie of bel ons voor een vrijblijvende afspraak: **0518 43 22 99**.

VELLEMA
TORENUURWERKEN

VELLEMA. PASSIE VOOR MENS EN TECHNIEK.

UNETO-VNI

VELLEMA TORENUURWERKEN - GRIENEDYK 48 - HALLUM - WWW.VELLEMA.NL

dekkerdrukwerken

hortensiastraat 10, 8903 JN leeuwarden
 telefoon: (058) 233 00 00 www.dekkerdrukwerken.nl
 u kunt nu ook via onze website bestellen, zie "webdrukkerij"

VOORDELIGE COLLECTEBONNEN

1,00	1,25	1,50	2,00	2,50	5,00
1,00	COLLECTEBONNEN				5,00

DEN HOED aannemers

De ambachtelijke bouw

Den Hoed Aannemers B.V.
Bergambacht 0182 - 351 225

Gespecialiseerd in restauratie en onderhoud van uw kerkgebouw

Kijk voor referenties en meer info op www.denhoed.nl

■ RESTAURATIE ■ ONDERHOUD ■ NIEUWBOUW

Verstegen accountants en adviseurs is een landelijk opererende organisatie voor meer dan 100 kerkelijke instellingen. Ons kantoor is deels voortgekomen uit de Nederlandse Hervormde Kerk en beschikt over specifieke deskundigheid op uw terrein.

cijfers zijn overal

U MOET ER BLIND
OP KUNNEN VERTROUWEN

De specialist voor kerkelijke instellingen verzorgt voor U

Controle of beoordeling van de jaarrekening

Financiële administratie

Traktement- en salarisadministraties

Advies inzake Juridische en Fiscale vraagstukken

Noordendijk 189
Postbus 574
3300 AN Dordrecht
T. (078) 648 15 55

info@verstegenaccountants.nl
www.verstegenaccountants.nl

VERSTEGEN

accountants en adviseurs

KERKORGELBOUWERS

J.L. VAN DEN HEUVEL

vdheuvel.orgelbouw@wxs.nl <http://vandenheuvel-orgelbouw.nl>

Amstelwijckweg 44, 3316 BB DORDRECHT Tel. 078 6 17 95 40

Adviesbureau Kerkfusies

Notarieel jurist met veel ervaring, adviseert en begeleidt plaatselijke kerken in het notariële traject van vereniging (fusie) tot en met de notariële akte.

Info: mr. M.J. van Vliet-de Vos,
T: 071-5210272, 0625 020 352,
E: info@advieskerkfusies.nl,
www.advieskerkfusies.nl

De kracht in vellen offset.

 Roto Smeets

Roto Smeets Grafiservices

Een bedrijf dat vecht voor de successen van zijn klanten. Of het nu gaat om vellen offset, pre-media, nabewerking, pre-distributie of distributie... Superstrong, sharp, safe & fast.

Grafiservices

T 030 - 282 28 22

T 040 - 250 50 00

www.rsgrafiservices.nl

KERKBEHEER

Colofon

Dagelijks bestuur VKB

Mr. P.A. de Lange, Piershil,
voorzitter

Mr. J.G.H. Krajenbrink, Oegstgeest,
vice-voorzitter

Drs. C. de Raadt, Bodegraven, secretaris
W.G. Roseboom, Nieuwegein,
2e secretaris-penningmeester

Ing. D.J. van Cuilenburg AA/MA, Leiden,
penningmeester

mevr. E.J. Steensma-Dijk, Buitenpost, lid
M.G.R. Barendrecht, Maassluis, lid en
ir. B.P. de Wit, Sprang-Capelle, lid.

Ereleden

D.G. Bijl, Th.L. van Hazel en
drs. G. van Soest

Redactie

W.G. Roseboom, voorzitter, J.C. Riemersma,
H.L. Roth en R.M. Belder, eindredacteur

Centraal Bureau

Nicolaas Maessingel 271D,
3311 KS Dordrecht

E-mail: info@kerkrentmeester.nl;

Tel. 078 - 639 36 66, fax. 078 - 631 59 49

Website: www.kerkrentmeester.nl

Postadres administratie en redactie

Postbus 176, 3300 AD Dordrecht

Abonnementen

Abonnementsprijs per jaar voor leden van
de VKB: 1 t/m 5 abonnementen € 22,-
per abonnement; 6 t/m 10 abonnementen
€ 20,- per abonnement en 11 en meer
abonnementen € 18,- per abonnement.
Abonnementsprijs voor niet-leden € 25,-
per abonnement.

Deze prijzen zijn exclusief 6 pct. BTW.

ISSN 1568-8712

Vormgeving

Grafisch Bureau DUS BV, Rotterdam

Druk

Roto Smeets GrafiServices

Oplage

7.000 ex.

© januari 2012

Foto omslag

Martinikerk te Groningen

INHOUD

Nieuwjaar, andere uitstraling	7
Actualiteiten uit het hoofdbestuur	9
Kalender voor kerkrentmeesters	10
Nieuws uit de provincies: Friesland en Zuid-Holland	11, 29
Quotum en bijdrage Solidariteitskas 2012	13
Kerk Terwispel weer open	13
Drie eeuwen Arp Schnitgerorgel Sneek	14
Met Kerkbalans het jaar rond	14
Een toekomst voor kerken	15
Wereldberoemde klanken in Groningen	18
Burger tussen religie, staat en markt	19
Agenda voor kerkrentmeesters	20
VKB-Congres op 21 april 2012 te Nieuwegein	20
Nieuw kerkgebouw Open Hof Rotterdam-Ommoord	21
Kerk in Hummelo verbouwd	24
Subsidierегeling stimulering herbestemming monumenten	25
Vijf eeuwen kerk in Barendrecht	26
Begrotingen Protestantse Kerk en Dienstenorganisatie	26
De Martinikerk van Groningen	27
Verhoging preekbeurtenvergoeding (ingezonden)	28
Begroting protestantse gemeente Utrecht sluitend	32
FIM betrokken bij evaluatie BRIM	32
Oude kerk Lunteren gerenoveerd	32
Kerkelijk erfgoed in beweging	33
Orde in Utrechts kerkarchief	34
De orgelbank	34
Gift voor orgel Jacobskerk	34
Onderscheidingen van de VKB	35

Voorzitterskolom

Mr. Peter A. de Lange

Nieuwjaar, andere uitstraling

Niet alleen de foto bij deze kolom is anders, maar de opmaak en de kleurstelling van heel het maandblad "Kerkbeheer" hebben een verandering ondergaan. De lay-out is aangepakt en de uitgave is nu full color. Als het gaat om verpakking en inhoud, om medium en message, is er wel wat meer te zeggen. Soms lees je de slogan: "the medium is the message", maar dat is in ons geval iets te kort door de bocht. Ons maandblad "Kerkbeheer" moet er aantrekkelijk uitzien en prettig leesbaar zijn, maar blijft onvermijdelijk ook de karakteristieken van een verenigingsorgaan en vakblad op kerkrentmeesterlijk gebied behouden. De inhoud blijft daarbij een belangrijk element.

De hele uitgeefwereld beleeft een uiterst dynamische periode. De digitale mogelijkheden zijn enorm en ontwikkelen zich razendsnel. Zowel kansen als bedreigingen dienen zich aan. Het is allang niet meer het bestaan van websites alleen, maar tijdschriften en kranten zijn ook verkrijgbaar via Apps en kunnen beschikbaar worden gesteld op mobiele apparaten. Uitgevers moeten dan ook nadenken over de relatie tussen de traditionele print en de mogelijkheden van de digitale media.

Die relatie is nog niet zo simpel. Lezers willen online bij voorkeur interactief materiaal en geen statische uitgave van het gedrukte tijdschrift of magazine. Internet wordt verschillend gebruikt als het gaat om leeftijd. Vrouwen gaan anders om met internet dan mannen. Jongeren gebruiken het wereldwijde web primair voor sociale contacten en ontspanning. Ouderen zoeken meer informatie en winkelen op het web. En dan hebben we nog niet over het verdienmodel. Lezers willen voor een digitaal tijdschrift (e-paper) globaal nauwelijks de helft betalen van de prijs van het gedrukte magazine. Kansen zijn er daarentegen weer op het gebied van online advertenties. Ondanks alles: met uitzondering van de zeer jonge jeugd hebben alle leeftijdscategorieën voorkeur voor het gedrukte exemplaar. Een combinatie van een gedrukte uitgave, ondersteund door digitale mogelijkheden, heeft dan ook de meeste toekomst.

Genoeg over het uiterlijk van ons maandblad en de toekomst van digitale mogelijkheden. We moeten ook even stilstaan bij de inhoud van het blad. Wat vindt u van het blad? Legt u het na het lezen van deze column en het globaal lezen van enkele artikelen aan de kant, of leest u met interesse verder wat er zoal te doen is binnen de vereniging en op het gebied van het kerkrentmeesterlijk beheer? Wij kunnen wel nadenken over wat wij denken

dat u goed, minder goed of belangrijk vindt, maar we kunnen het natuurlijk het beste aan u vragen. De tijd staat niet stil en het laatste lezersonderzoek is alweer enige tijd geleden. Wij gaan u binnenkort een vragenlijst toezenden over "Kerkbeheer". Wij willen graag weten hoe u als lezer het blad waardeert. Ook zullen we uw mening vragen over de relatie tussen de gedrukte uitgave en de digitale mogelijkheden. Gelet op het voorgaande is dat voor de hand liggend.

In oktober schreven we over ons congres op zaterdag 21 april 2012 in Nieuwegein. In een volgende kolom willen we er opnieuw aandacht voor vragen. Ik kan het echter niet laten om uw belangstelling voor het congres nu al te prikkelen. Zoals geschreven is de rode draad tijdens het congres "toekomst". Wat komt er op ons af, en hoe gaan we daarmee om? De namen van de twee hoofdlindeiders wil ik alvast onthullen: prof. dr. Paul Schnabel, directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau, met zijn kennis vanuit de samenleving, en ds. Wim Beekman, dorpsdominee in Molkwerum en Warns, met zijn kennis vanuit de kerkelijke wereld. In de zomer van 2011 schreef ds. Wim Beekman nog een lezenswaardig studieverlag "Leve de dorpskerk".

Maak uw collega's enthousiast en kom voor een mooie dag naar Nieuwegein!

Te koop set kroonluchters

1 stuks 18 arms model 'Canneman groot',
2 stuks 18 arms model 'Canneman klein'
6 stuks 12 arms model '369'

Prijs: n.o.t.k.

Contact: kerkelijk bureau secretariaat@planet.nl

De VKB heeft in samenwerking met Marsh en Mercer het totaalpakket aan collectieve polissen verbeterd. Deze verzekeringen zijn op maat gemaakt voor de VKB-leden en hebben zeer scherpe premies. Op de internetsite www.kerkrentmeester.nl kunt u verzekeringen afsluiten, schaden melden en informatie handig terugvinden. Voor gemeenten, betrokken medewerkers, predikanten, maar ook vrijwilligers zijn adequate verzekeringen beschikbaar. De meeste VKB-leden maken al gebruik van onderstaande verzekeringen:

Marsh:

- bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering
- brandverzekering
- fraude- en berovingverzekering
- wettelijke aansprakelijkheidsverzekering
- rechtsbijstandverzekering

Mercer:

- groepsreis/ongevallenverzekering
- ongevallenverzekering voor vrijwilligers
- persoonlijke ongevallenverzekering
- vervangingsverzekering predikanten
- verzuimverzekering
- WGA hiaatverzekering
- zorgverzekering

Uw contactpersoonPieter Stoeltie | T: 020 -54 17 539 | E: info.vkb@mmc.com**Uw contactpersoon**Alex Groen | T: 010 - 40 60 842 | E: info.vkb@mmc.com

Actualiteiten uit het hoofdbestuur

Drs. C. de Raadt

Op 26 november jl. kwam het hoofdbestuur voor het laatst in 2011 in vergadering bijeen. Naast de bespreking van een aantal gebruikelijke onderwerpen, besteedde het hoofdbestuur veel aandacht aan een discussienota getiteld "Naar een nieuw beheermodel/kerkmodel voor de Protestantse Kerk in Nederland?".

Een nieuw kerkmodel?

In 2010 organiseerde de VKB een symposium met als titel "Kansen voor Kerken!". Dit symposium markeerde voor de Vereniging een belangrijke mijlpaal, want in het kader van de bestuurlijke vernieuwing van de VKB is gedefinieerd dat zij invloedrijk wil zijn naar buiten en naar binnen. "Kansen voor Kerken!" was bij uitstek een gelegenheid om in samenwerking met diverse kerkverbanden na te denken over de materie van gemeente-zijn, van samenwerking, met aandacht voor cijfers, visie en organisatie. Het symposium wierp een steen in de vijver en nodigt uit tot verdere bezinning in gemeenten en in onze Kerk.

Het thema voor een nieuw kerkmodel haakt aan op het symposium "Kansen voor Kerken!". Daar werd geobserveerd dat het klassieke kerkinstituut op zijn retour is, maar dat er wel nieuwe ontwikkelingen te melden zijn op het terrein van geloof en religie. De Kerk verkeert in een krimpsituatie: minder kerkbezoek, jaarlijks dalend ledental, minder menskracht om allerlei taken uit te oefenen en naar het zich laat aanzien met ingang van 2011 voor het eerst een lagere opbrengst van de actie Kerkbalans.

Dat stelt onze Kerk voor indringende vragen op het terrein van het kerk-zijn en organisatorische vragen om een veranderende kerk te ondersteunen bij haar taken. In de notitie is een voorbeeld van de huidige protestantse gemeente

's-Gravenhage uitgewerkt, waaruit blijkt dat die in zestig jaar tijd 85 pct. van haar leden verloor. De gemeente koerst aan op sluiting van zeven van de zestien kerkgebouwen en tegelijk worden de veertien wijkgemeenten tot vier grote wijken teruggebracht. Maar biedt deze clustering een permanente oplossing of is het een tijdelijke oplossing op weg naar een volgende herstructurering?

Onze Kerk probeert antwoorden op inhoudelijke vragen te formuleren in onder meer visienota's en beleidsplannen. De recent verschenen visienota "De hartslag van het leven" biedt een samenhangend perspectief voor het leven en werken van de Kerk in haar geheel en de dienstenorganisatie, maar beheersaspecten komen slechts marginaal aan de orde. De Kerk staat echter niet stil en probeert interne obstakels en knelpunten aan te pakken zoals b.v. het jongerenwerk (JOP). Er zijn veranderingsprojecten aan de gang zoals "Hand aan de ploeg", waarbij het inzetten op clustering veel aandacht krijgt. Maar is dit voldoende of is het meer schaven binnen de bestaande structuren?

Juist omdat de VKB zich altijd heeft ingezet voor zaken als organisatie en beheer van de Kerk en haar gemeenten, heeft zij ook een taak om eens na te denken over de vraag hoe een afslankende kerk er organisatorisch uitziet en welk beheermodel daar het beste bij past. De vraag die het hoofdbestuur eerst moet beantwoorden is of het vindt dat de VKB hierin een taak heeft om deze problematiek te gaan bespreken en zo ja op welke wijze hieraan gestalte wordt gegeven en met welk tijdpad.

Vervolgens ontstaat er een brede discussie met tal van opmerkingen en suggesties. Besloten wordt hierover een nieuwe notitie te maken die in een volgende vergade-

ring van het hoofdbestuur wordt besproken.

Beleidscyclus en beleidsplan VKB

Hierna bespreekt het hoofdbestuur een eerste concept "Beleidscyclus en beleidsplanning van de VKB". De uitkomsten van dit denkproces, waarmee in 2009 begonnen is, zijn in de afgelopen paar jaar omgezet in concrete projecten. Verder is er de beleidsontwikkeling in thema's waarbij belangrijke zaken die binnen die thema's aan de orde komen in de loop van de tijd worden aangepast. Voorts worden zaken concreet uitgewerkt in projecten, waaruit consequenties voortvloeien voor de begroting van de VKB.

Het hoofdbestuur kan zich in hoofdlijnen in deze nota vinden, maar vindt dat er enkele onderdelen nog wat nader uitgewerkt moeten worden, zoals o.m. de samenwerking met de overheid. Ook de samenwerkingsmogelijkheden tussen VKB en andere instellingen en/of kerkgenootschappen verdient nadere uitwerking.

Vacatures en benoemingen

De periodiek aftredende hoofdbestuursleden de dames E.J. Steensma-Dijk en M.W. Volders en de heren drs. J. la Croix en mr. P.A. de Lange stellen zich voor een herbenoeming beschikbaar. De heer drs. C. de Raadt die ook periodiek aftredend is, neemt een herbenoeming in beraad. Tussentijds aftredend en niet-herbenoembaar is de heer W.J.J. Boot die destijds door de afdeling Noord-Holland is voorgedragen. Met het bestuur van de afdeling Noord-Holland zal over de opvolging contact worden gezocht.

De VKB heeft nog steeds een vacature in de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving (RPG) als gevolg van het vertrek van de heer G.L. Westerveld. De heer W.G. Roseboom ►

is bereid deze vacature ad interim te vervullen. Het hoofdbestuur besluit de heer Roseboom voor een benoeming bij de RPG voor te dragen.

Begroting 2012 en meerjarenbegroting

Na een door de penningmeester gegeven toelichting besluit het hoofdbestuur de begroting 2012 vast te stellen. Vervolgens wordt de meerjarenbegroting besproken die door de penningmeester wordt toegelicht. Hij wijst er op dat er voor de toekomst wel zorgen zijn. Het beleid is er op gericht om de contributieaanpassing te beperken tot de jaarlijkse indexering van het inflatiecijfer. Het hoofdbestuur kan zich hierin vinden.

Kerkbeheer (on line)

De redactie van het maandblad "Kerkbeheer" stelt voor de mogelijkheid te onderzoeken om de logincode voor de website te koppelen aan het abonnement op het maandblad "Kerkbeheer". Daardoor wordt het mogelijk de meest actuele informatie uit "Kerkbeheer" via de website aan de kerkrentmeesters ter beschikking te stellen, zonder dat dit consequenties heeft ten aanzien van de oplage van het maandblad. Het hoofdbestuur gaat met dit voorstel akkoord.

Provinciale afdelingen

Op 8 oktober jl. is er een beraad van het hoofdbestuur en de afdelingsbesturen geweest waarbij gesproken is over de activiteiten die afdelingen ten dienste van de leden van de VKB verrichten. Een belangrijk onderdeel was de BRIM-problematiek waarbij de vertegenwoordiger van de afdeling Zeeland een oproep richtte aan het hoofdbestuur om direct met de overheid in gesprek te gaan. Verder werden onderwerpen behandeld zoals: overheveling van diaconale gelden, de accountantscontrole van de jaarrekening van gemeenten, de LRP en de financiën van de VKB. Hoofdbestuursleden die zitting hebben in de afdelingsbesturen rapporteren over de in dit najaar gehouden bijeenkomsten over "Hand aan de ploeg", de financiën van de Kerk en de toekomst van de gemeente, waarbij is gebleken gemeenten steeds meer op samenwerking zijn aangewezen.

Kalender voor kerkrentmeesters

Om de kerkrentmeester zoveel mogelijk behulpzaam te zijn, worden hieronder enkele activiteiten vermeld die in deze maanden de aandacht van de kerkrentmeesters verdienen.

Januari:

- Aandacht voor wijzigingen op het terrein van de belastingen, sociale verzekeringswetten en pensioenpremies.
- De verzekeringsportefeuille nagaan (zie checklist in brochure "Kerkelijke gemeente en beleidscyclus").
- De actie Kerkbalans 2012.
- Evaluatie risico-inventarisatie waarover elke kerkelijke gemeente dient te beschikken.
- Betalen aandeel centrale kas.

Februari:

- Registratie toezeggingen Kerkbalans 2012.
- Inventarisatie van de opmerkingen van de Kerkbalanslopers en deze, indien noodzakelijk (b.v. opmerkingen van pastorale aard), doorgeven aan de overige leden van de kerkenraad.
- Betalen aandeel centrale kas.
- Betalen kwartaalnota aan pensioenfonds.

BRIM

Voorts bespreekt het hoofdbestuur een notitie van de afdeling Zeeland over de drastische beperkingen die in het BRIM (Besluit Rijkssubsidiëring Instandhouding Monumenten) zijn aangebracht. Het afdelingsbestuur doet een dringend beroep op het hoofdbestuur om er bij de overheid op aan te dringen dat een einde komt aan deze rechtsongelijkheid, zoals die door de Zeeuwse kerkrentmeesters wordt ervaren. Ook van het afdelingsbestuur van Friesland ligt er het verzoek aan het hoofdbestuur om met de politiek in contact te treden.

Besloten wordt om in samenwerking met de Stichtingen Behoud Kerkelijke Gebouwen, de gemeenteadvi-

seurs kerkbeheer, de Regionale Colleges voor de Behandeling van Beheerszaken en de afdelingsbesturen van de VKB een totaal beeld te vormen van het door de afdelingen Zeeland en Friesland geschetste probleem. Desalniettemin adviseert het hoofdbestuur de colleges van kerkrentmeesters in januari 2012 wel hun subsidieaanvraag bij de RCE in te dienen. In de decembereditie van "Kerkbeheer" zal hier nog even aandacht voor gevraagd worden.

De volgende vergadering van het hoofdbestuur wordt gehouden op 3 maart 2012.

De heer De Raadt is secretaris van het hoofdbestuur van de VKB.

Logima Advies

Belastingen
Secretariaat

www.logima.nl

Nieuws uit de provincies

R.M. Belder

De afdeling Friesland van de VKB hield dit najaar vier regiobijeenkomsten, die door totaal 128 kerkrentmeesters werden bezocht. De bijeenkomsten vonden plaats in Dokkum, Sneek, Franeker en Drachten. Onderstaande samenvatting van hetgeen aan de orde kwam betreft de bijeenkomst in Franeker die op 31 oktober 2011 werd gehouden.

De afdelingsvoorzitter, de heer H.J. de Koe, die de avond met Bijbellezing en gebed opende, constateerde een grote opkomst, want er moesten stoelen worden bijgezet. "Misschien dat hervormingsdag hierbij een rol speelt", zo stelde de heer De Koe. De ontwikkelingen in de LRP, die in de afgelopen maanden wat stagnatie te zien gaven, blijken nu reden tot voldoening te geven. Ook de aanwezigen in Franeker hebben geen klachten meer.

Leve de dorpskerk

Verder wees de heer De Koe op de steeds grotere problemen waarmee kerkelijke gemeenten in de toekomst te maken krijgen. Het ledenverlies zet zich nog steeds door en de dreiging dat er ook in de provincie Friesland de komende jaren kerkgebouwen worden gesloten en afgestoten, wordt steeds groter. Om bij deze problematiek uitvoerig bij stil te staan, heeft het afdelingsbestuur ds. W.B. Beekman, oud-preses van de generale synode van de Nederlandse Hervormde Kerk en nu weer gemeentepredikant, benaderd om op de algemene ledenvergadering van 12 maart 2012 een inleiding te houden over de problematiek van kleiner wordende gemeenten en kerksluiting. Deze zomer maakte ds. Beekman onder de titel "Leve de dorpskerk" tijdens zijn studieverlof een studieverslag over de mogelijk-

Afdelingsvoorzitter, de heer H.J. de Koe.

heden en beperkingen van kleine kerkelijke gemeenten in kleine dorpskerkgemeenschappen, aldus de heer De Koe.

Visie op het kerk-zijn

Hierna gaf de heer G.A.J. van der Toorn, Kerkbalansadviseur voor de regio Drenthe, Friesland en Groningen, een uiteenzetting over de succesformule van Kerkbalans Nieuwe Stijl die vertaald wordt in "Verbreden" (randkerkelijken benaderen voor betrokkenheid voor de kerkelijke gemeente) en "Verdiepen" (aan bestaande groep bijdragers vragen een hogere bijdrage te geven). Hij verwees daarbij naar hetgeen gesteld wordt door ds. mr. J.P. van Ark, gemeentepredikant in Wezep en verbonden is aan het team Missionair Werk en Kerkgroei van de Kerk. Jaarlijks wordt de kerk met ledenverlies geconfronteerd van gemiddeld 2,5 pct. Wanneer er niets wordt gedaan, betekent dit dat over 35 jaar de Protestantse Kerk in Nederland verdwenen is, aldus ds. Van Ark tijdens een van de vele voorlichtingsbijeenkomsten over dit onderwerp. De heer Van der Toorn verwijst naar het boekje "30 Kans-

rijke modellen voor de missionaire gemeente" zoals dat door de landelijke kerk is uitgegeven.

Kerkbalans, en zeker Kerkbalans Nieuwe Stijl, is een zaak van gemeenteopbouw. Het uitgangspunt is hoe willen we gemeente zijn en welke financiën zijn daar voor nodig. De nieuwe communicatiestrategie die in 2005 in een aantal pilotgemeenten is toegepast, biedt mogelijkheden om de gemeenten een nieuwe impuls te geven om de betrokkenheid van de gemeenteleden te vergroten, waardoor ook het geefgedrag van gemeenteleden zich in positieve zin gaat wijzigen. Het probleem is echter dat als gevolg van extra werk dat hieraan verbonden is, men geneigd is zich aan de bestaande patronen vast te houden, waardoor alles bij het oude blijft. Ook wijst de heer Van der Toorn op het jongerenproject van de Protestantse Kerk in Nederland en de betrokkenheid van de jongeren bij geldwerving waarover in de krant die in mei 2011 bij "Kerkbeheer" was gevoegd veel informatie te vinden is. Kerkbalans Nieuwe Stijl, waarvan de implementatie nog lang niet is voltooid, is gebaseerd op de visie van de gemeente op kerk-zijn, aldus de heer Van der Toorn.

SKG Collect

Hierna krijgt de heer B. Prins, accountmanager buitendienst regio Noord van de Stichting Kerkelijk Geldbeheer (SKG), de gelegenheid om het nieuwste product van SKG, SKG Collect, nader toe te lichten. SKG is een webwinkel voor de kerkelijke gemeenten. Bovendien geeft SKG de mogelijkheid tot het doen van financiële toezeggingen en het volledig geautomatiseerd doorleiden naar de bijdragenadministratie.

Ten aanzien van de werkwijze wijst de heer Prins er op dat bij deelname ►

op de website van de kerkelijke gemeente een link naar SKG Collect komt. Gemeenteleden komen, nadat ze zich hebben aangemeld, in de webwinkel van de eigen kerkelijke gemeente. Eénmalig moeten gemeenteleden zich registreren, daarna kan men toezeggingen en/of bestellingen doen. De betalingen worden verricht via iDEAL. Iedere kerkelijke gemeente kan zelf bepalen welke producten verkocht worden, zoals collectebonnen. Verder kunnen toezeggingen worden vastgelegd, zoals voor de actie Kerkbalans, en kunnen giften direct worden afgehandeld, b.v. voor de Paas- en Oudejaarscollecte. Het is dus een uitstekend middel om meer inkomsten voor de gemeente te genereren.

Voorts wijst hij op de meerwaarde van SKG Collect ten opzichte van reguliere webwinkels. Ook is er een meerwaarde voor de kerkelijke gemeente, zoals aanbidding van de veilige betaalmethode iDEAL, minder contant geld in huis en het geld is sneller voor de kerkelijke gemeente beschikbaar. Voor gemeenteleden biedt SKG Collect o.m. het voordeel dat men online

collectebonnen kan bestellen en dat het gemeentelid zelf controle op en overzicht over de betaling houdt. Tenslotte deelt de heer Prins mee dat geïnteresseerde colleges van kerkrentmeesters die gebruik willen maken van dit nieuwe SKG-product zich kunnen abonneren via de website www.skgcollect.nl

BRIM

Na de pauze gaf de directeur van de Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Friesland, de heer J. Jongma een toelichting op de recente ontwikkelingen in het kader van het BRIM (Besluit Rijkssubsidiëring Instandhouding Monumenten). Hij memoreert nog even de situatie op 15 januari 2011 toen 98 van de 123 ingediende aanvragen voor BRIM-subsidie als gevolg van het lotingsysteem werden afgewezen. Met de gemeenten die voor dit jaar zijn afgewezen, is onlangs een gesprek geweest. Dat heeft ertoe geleid heeft dat er voor het jaar 2012, dat als een overgangsjaar moet worden beschouwd, door vele tientallen gemeenten in januari 2012 een aanvraag wordt ingediend.

De heer Jongma geeft aan dat de

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) met een forse achterstand te kampen heeft. Daarom zijn er voor 2012 nieuwe regels opgesteld, met als uitgangspunt dat zoveel mogelijk aanvragen worden gehonoreerd, zonder van het lotingsysteem gebruik te maken. De selectiecriteria zijn:

- 'Wie het eerst komt wie het eerst maalt', zoals in het verleden ook het geval was.
- Vervolgens wordt, uit het oogpunt van continuïteit, voorrang gegeven aan aanvragers welke in 2006 konden instromen en toen ook daadwerkelijk een beschikking hebben ontvangen (de categorie molens, kastelen en buitenplaatsen).
- Daarna zijn de niet gehonoreerde aanvragen van 2011 aan de beurt. Indien er hierbij een overvraag ontstaat, worden de beschikkingen verleend op basis van: de laagste begroting het eerst.

Verder deelt de heer Jongma mee dat het subsidieplafond voor de categorie kerken van € 700.000 in 2011 tot € 100.000 in 2012 verlaagd is. Voor de categorie overige

HUGO REBEL MEUBELMAKERIJ

ontwerp en maatwerk

Hermesweg 2a, 3741 GP Baarn
T 035 5381224 E info@rebelmeubelmakerij.nl

www.kerkinterieurmaat.nl

Komt U bij ons kijken of komen wij naar U toe?
Op www.KANTINEMEUBILERING.nl
staan modellen- kleuren-prijzen van stoelen - tafels en
kapstok.
Tel. 0183-505085

Op zoek naar Kaarslampen?

Mat, Helder, Goud, Tipkaars

Bestel nu uw kaarslampen Online

www.gloeilampenonline.nl
tel. 0314-363856

Liturgisch vormgeven
aan historische interieurs

www.pimvandijkdesigns.nl

telefoon 0575-52 88 03

Een druk bezochte bijeenkomst op de regiobijeenkomst in Franeker.

monumenten is dat verlaagd van € 100.000 naar € 50.000. Voorts wijst hij erop dat de RCE bereid is € 20 miljoen extra subsidie beschikbaar te stellen onder voorwaarde dat ook de provincies € 20 miljoen subsidie geven. Tenslotte doet de heer Jongsma nog enkele mededelingen over het Deltaplan Fryske Tsjerken en het initiatief om, naar analogie van de Monumentenwacht, een kerkhovenwacht op te richten.

De heer Jongsma besluit zijn toelichting op recente ontwikkelingen door de oproep te doen dat kerkrentmeesters, wanneer zij daarvoor in de gelegenheid zijn, contact zoeken met politici door hen deelgenoot te maken van de problemen waarmee kerkelijke gemeenten als gevolg van deze wijzigingen van het BRIM te kampen hebben, aldus de heer Jongsma.

De heer D. de Vries, vice-voorzitter van het afdelingsbestuur en vertegenwoordiger namens Friesland in het hoofdbestuur van de VKB, deelt mee dat deze kwestie tijdens het overleg met hoofdbestuur en delegaties van de afdelingsbesturen op 8 oktober 2011 aan de orde is geweest. Daar is afgesproken dat het hoofdbestuur actie zal ondernemen naar de landelijke politiek om te bereiken dat er voor kerkelijke gemeenten een verbetering van het BRIM wordt ingevoerd.

Enquête Friese begraafplaatsen
Vervolgens geeft de heer De Vries

een toelichting op een door het afdelingsbestuur gehouden enquête over het beheer van kerkelijke begraafplaatsen in de provincie Friesland. Er is informatie gevraagd over het plaatsen van urnen in een urnenmuur, wat in toenemende mate plaatsvindt. Voorts is een opgave gevraagd van de tarieven die gehanteerd worden voor het uitgaven van een graf (varieert van € 150 tot € 1.241), het delven van een graf (varieert van € 150 — € 525) en de jaarlijkse kosten van een graf die variëren van € 5 tot € 35. Ook de afkoopsommen die in gemeenten worden toegepast lopen sterk uiteen.

Na deze toelichting doet de heer De Vries nog enkele mededelingen uit de hoofdbestuursvergaderingen van de VKB. Hij verwijst verder naar het maandblad "Kerkbeheer" waarin een samenvatting van deze vergaderingen is opgenomen. Tenslotte deelt hij mee dat tijdens de bijeenkomst op 8 oktober van het hoofdbestuur en vertegenwoordigers van de afdelingen, naast het BRIM, de overheveling van diaconale gelden naar de kerkelijke gemeente, wat niet mogelijk moet zijn, en de ontwikkelingen van de LRP aan de orde zijn geweest.

Nadat hij heeft meegedeeld dat het VKB-Congres op 21 april 2012 in Nieuwegein wordt gehouden en na het uitspreken van een dankgebed, sluit de heer De Vries deze regiobijeenkomst van de afdeling Friesland.

■ Quotum en bijdrage Solidariteitskas 2012

De kleine synode van de Protestantse Kerk in Nederland heeft in haar vergadering van 25 november 2011 besloten de hoogte van het kerkrentmeesterlijk en diaconaal quotum en van de bijdrage voor de Solidariteitskas voor 2012 ongewijzigd te laten. Met deze bijdragen van de plaatselijke gemeenten wordt het bovenplaatselijke werk van de Protestantse Kerk in Nederland gefinancierd.

De kleine synode heeft de zogenoemde heffingsfactoren voor het jaar 2012 als volgt vastgesteld:

- kerkrentmeesterlijk quotum: 4,35 pct. over de daartoe vastgestelde inkomsten van de gemeente;
- diaconaal quotum: 5,7 pct. over de daarvoor vastgestelde (diaconale) inkomsten van de gemeente, plus € 1,35 per belijdend lid.

De bijdrage voor de Solidariteitskas was eerder al vastgesteld op € 7,50 per lid. In 2012 zal wederom slechts een heffing van € 5 per belijdend lid opgelegd worden. In 2013 wordt de bijdrage hoogstwaarschijnlijk wel verhoogd, aldus een persbericht van de Kerk.

■ Kerk Terwispel weer open

Wegens een grondige restauratie van het interieur is de kerk van Terwispel, die in 1864 gebouwd werd, bijna een jaar buiten gebruik geweest. Ook het monumentale Van Dam-orgel uit 1885 is gerestaureerd. In het afgelopen jaar is er in de kerk heel wat gebeurd. Timmerlieden, stukadoors, verwarmingsmonteurs en restaurateurs zijn druk bezig geweest. De verwarmingsradiatoren zijn weggevoerd achter lambriseringsring; door een kleinere verwarmingsketel kwam er een geschikte ruimte vrij voor plaatsing van een toilet. De voorste twee rijen banken zijn verwijderd, zodat er voorin de kerk een grotere ruimte beschikbaar is voor bijzondere gelegenheden. Boven is een ruimte aangebracht voor de kindernevendienst. ▶

De grondige restauratie werd mede mogelijk gemaakt door een subsidie van het rijk, een legaat van een oud-inwoner van Terwispel, een bijdrage uit het dorpsfonds van de Rabobank Heerenveen-Gorredijk en bijdragen van stichtingen en fondsen, zoals het prins Bernhard Cultuurfonds en de grote inzet van veel vrijwilligers. De restauratie, inclusief die van het orgel, heeft zo'n € 300.000 gekost. De gerestaureerde kerk werd op zondag 2 oktober jl. in gebruik genomen, aldus een bericht in het Friesch Dagblad van 30 september 2011.

■ Drie eeuwen Arp Schnitgerorgel Sneek

Het Friesch Dagblad van 29 oktober 2011 meldt dat op die dag het Arp Schnitgerorgel van de Martinikerk in Sneek drie eeuwen oud is. Niet bekend is wanneer het orgel voor het eerst in de Grote of Martinikerk van Sneek in gebruik genomen is, maar uit documenten blijkt dat het orgel in het najaar van 1711, toen de orgelmaker langs kwam om de laatste termijn van de aanneemsom te innen, bedrijfsklaar was. De orgelmaker die daarvoor naar Sneek afreisde was Arp Schnitger (1648-1719) de beroemdste orgelmaker van die tijd.

Naast een vakkundig orgelmaker was Schnitger vooral een goed zakenman. Voor een schappelijke prijs leverde hij veel goede waar. Dat moet ook het Sneker stadsbestuur ter ore zijn gekomen. Na klachten in januari 1709 van de organist van de Martinikerk over het oude orgel, besloot het stadsbestuur niet opnieuw in het oude orgel te investeren, maar contact op te nemen met de Duitse orgelmaker die in 1704 zijn eerste orgel in het Friese Ferwert had gebouwd. In juni 1709 werd het contract voor het Sneker orgel getekend, waarbij Schnitger beloofde voor f 3.000 het orgel te leveren. De werkzaamheden in Sneek zijn op de een of andere manier wat stroef verlopen, want pas in het najaar van 1711 wordt het orgel naar wens opgeleverd. Zakelijk gezien heeft Schnitger niet de fijnste

Met Kerkbalans het jaar rond

Januari

Publicatie in kerkblad

Belangrijk is deze maand, waarin de actie wordt gehouden, een bericht in het kerkblad op te nemen dat net voor of tijdens de actieperiode van Kerkbalans verschijnt, met de volgende inhoud:

De actie Kerkbalans is in onze gemeente van start gegaan. Diverse vrijwilligers gaan volgende week op pad om de enveloppe met inhoud af te geven bij onze gemeenteleden. Weer of geen weer, deze vrijwilligers werken hun wijk af, want over enkele dagen gaan zij weer bij u langs om het antwoord op te halen. Dus ook bij u komen ze langs. Op de antwoordstrook dient u aan te geven welk bedrag u voor dit jaar aan onze gemeente wilt geven en in hoeveel termijnen u deze bijdrage wenst te betalen.

Leg de enveloppe met de antwoordstrook waarop de toezegging staat vermeld, dus klaar. Daarmee helpt u de Kerkbalanslopers, want wanneer uw antwoord op Kerkbalans gereed ligt, zijn zij ook weer vlot klaar en kunnen zij de enveloppen zo spoedig mogelijk aan de kerkrentmeesters afgeven.

Inzamelavond

Op een enkele uitzondering na, hebben de Kerkbalanslopers meestal nog ongeveer een week nodig voordat zij alle enveloppen in hun wijk hebben opgehaald. Wanneer de actie zoals dit jaar van 15 tot 29 januari wordt gehouden, dan zijn de meeste toezeggingen zo rond 10 februari binnen.

Voor het contact met de Kerkbalanslopers is het belangrijk dat er een inzamelavond wordt gehouden, te organiseren door het college van kerkrentmeesters. De Kerkbalanslopers worden uitgenodigd om op die avond hun enveloppen en de opmerkingen op de looplijsten in te leveren.

Ontvang hen op een aardige wijze en biedt hen koffie aan. Zorg dat op die avond ook een predikant en ouderling aanwezig is, zodat de Kerkbalanslopers hun opmerkingen van b.v. pastorale aard, direct kwijt kunnen.

Alle opmerkingen die op de looplijsten vermeld staan, worden geïnventariseerd. Aantekeningen van pastorale en/of diaconale aard kunnen direct ter afwerking aan de kerkenraad worden doorgegeven. Het is dan de taak van de kerkenraad er voor te zorgen dat aan deze opmerkingen op een of andere manier aandacht wordt besteed.

herinneringen aan het Sneker project overgehouden, maar het zou hem zeker goed hebben gestemd als hij had geweten dat het Sneker orgel als zijn enige Friese instrument bewaard zou blijven. Ook wereldwijd dient dit vermelding omdat van de enorme productie van 170 orgels, waarvan 110 helemaal nieuw, die Schnitger maakte, er uiteindelijk maar dertig instrumenten in meer of mindere mate bewaard zijn gebleven.

Het Sneker orgel is in 1895 en 1925 zodanig vernieuwd dat het Schnitgerse klankkarakter op een bepaald moment ver te zoeken was. In de jaren 1986-1988 is het orgel ingrijpend gerestaureerd. Daarbij is veel van de vroegere situatie gereconstrueerd zonder tot een volledige rehabilitatie van het Schnitgerorgel te komen, omdat ook veel latere elementen van waarde bleken en men deze wilde behouden, aldus het Friesch Dagblad.

Een toekomst voor kerken

R.M. Belder

In juni vorig jaar bracht de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) een handreiking uit voor de herbestemming van kerken die niet meer voor het doel worden gebruikt waarvoor ze gebouwd zijn. Omdat de RCE van oudsher de taak heeft monumenten te beschermen, beschouwt zij de herbestemming van monumenten als een van de grote opgaven voor de komende jaren. Restauratie en transformatie staan centraal in het werk van de RCE. Dat is de reden waarom de RCE gestart is met de uitgave van een serie brochures over de verbouwing en herbestemming van monumenten. De brochure over de herbestemming van kerken geeft antwoord op vragen als:

- Wat maakt een kerkgebouw monumentaal?
- Wat kunnen gemeenten doen om de herbestemming van monumentale kerken te ondersteunen?
- Welke stappen moet een eigenaar zetten om tot een passend verbouwingsplan te komen?

De RCE wil het behoud en de duurzame ontwikkeling van monumenten stimuleren. Het gaat daarbij niet alleen om restauratie, maar ook om het aanpassen aan nieuwe functies. Soms kan een kerk met aanpassingen in gebruik blijven als er nevenfuncties aan worden toegevoegd. Maar vaak lukt dat niet. Een kerkbestuur besluit dan de kerk af te stoten en te verkopen aan de gemeente, een stichting of een marktpartij. Sinds 1975 zijn in Nederland 1340 kerkgebouwen buiten gebruik geraakt, waarvan ruim 1.000 gebouwen een nieuwe functie hebben gekregen. De rest is gesloopt.

Herbestemming met respect voor de geschiedenis

In 2008 waren er 8.323 kerken in gebruik. Verwacht wordt dat er de komende tien jaar vele kerkgebouwen vrij zullen komen, zo'n 600 à 700 protestantse en zo'n 400 à 500 rooms-katholieke kerken. Dat betekent dat de opgave om nieuwe passende bestemmingen te vinden nog veel groter wordt dan in de afgelopen jaren het geval was. Nieuwe functies stellen ook nieuwe eisen aan het gebouw. Er moeten aanpassingen worden aangebracht, maar bepaalde aanpassingen kunnen ook de monumentale waarden van een kerk onbedoeld aantasten. Aanpassingen vragen altijd om het maken van afwegingen. Daarbij is de eigenaar de eerst

verantwoordelijke.

De brochure geeft aan hoe de herbestemming van monumentale kerkgebouwen kan worden uitgevoerd. Hiervoor bestaat geen vast omlind recept, want in de monumentenzorg staat maatwerk voorop.

Rol van gemeenten en kerkbesturen

Als een kerk zijn deuren sluit, is dit vaak het begin van een lange en ingewikkelde zoektocht naar een nieuwe eigenaar en/of bestemming. Vaak zijn het de kerkbesturen zelf die in eerste instantie een afweging maken welke kerk zij willen behouden en welke wordt afgestoten. Daarbij spelen overwegingen een rol als: ligging van de kerk, ook ten opzichte van andere kerken in de wijk of het dorp, de grootte van de kerk, de onderhoudskosten, de parkeermogelijkheden en de bruikbaarheid van de ruimten. Ook de monumentenstatus speelt een belangrijke rol.

Vaak worden gemeenten pas laat op de hoogte gesteld van de sluiting van een kerkgebouw, waardoor het moeilijk wordt om alternatieve bestemmingen voor het gebouw te vinden. Soms biedt het bestaande bestemmingsplan van de gemeente niet altijd handvatten om adequaat te reageren op verzoeken voor herbestemming of ontwikkeling van vrijkomende kerken en om eigenaren planologische ondersteuning te

geven die ze nodig hebben. Steeds meer gemeenten en provincies met een verwachte kerkenproblematiek ontwikkelen daarom samen met kerkbesturen en andere betrokken partijen een 'kerkenvisie'. Deze kerkenvisie geeft antwoord op vragen als: welke kerken kunnen hun religieuze functie behouden, welke kerkelijke gemeenten en parochies worden samengevoegd, welke kerken krijgen een nieuwe bestemming en welke kerken moeten eventueel gesloopt worden. Met deze kerkenvisie weet de kerkelijke gemeente welke ontwikkelingsmogelijkheden er voor de betreffende kerk zijn. Die duidelijkheid is een belangrijke voorwaarde voor succesvolle herbestemming. De gemeente kan de kerkenvisie formeel vastleggen in een gemeentelijke structuurvisie en/of in het bestemmingsplan.

Stappenplan Kerkenvisie

Een stappenplan omvat de volgende onderdelen:

- Inventarisatie: het totale kerkenbestand wordt in beeld gebracht, waarbij de gemeente contact legt met de eigenaren. Maar ook de kerkelijke gemeente staat het vrij het initiatief te nemen door met de burgerlijke gemeente contact te zoeken;
- Analyse: per kerkgebouw aangeven wat de monumentenstatus van het gebouw is (cultuurhistorische waarde, steden- ►

bouwkundige waarde en archeologische waarde). Verder aangeven wat de ruimtelijke en functionele mogelijkheden van het gebouw voor herbestemming zijn;

- Opgave: het in kaart brengen van mogelijke nieuwe functies voor de vrijkomende kerkgebouwen met de kerkelijke instanties. Ook wordt een globale verkenning gemaakt van de behoeften en mogelijkheden voor nieuwe functies in de gemeente of de wijk;
- Visie: een toekomstvisie voor de kerkelijke gemeenten in het betreffende gebied.

Kerkenvisies in de praktijk

Verschillende burgerlijke gemeenten hebben inmiddels een kerkenvisie opgesteld, aldus de Handreiking van de RCE. In Bergen op Zoom, waar veel grote rooms-katholieke kerken met leegstand bedreigd worden, heeft de gemeente onderzocht of er voor deze kerken nieuwe functies gevonden kunnen worden. Daarbij is gekeken naar oplossingen waarbij zoveel mogelijk vrijkomende ruimte wordt benut en waarbij rekening wordt gehouden met de waarden van het gebouw en met de wensen van betrokkenen. Op die manier kunnen verleden en toekomst op een duurzame manier met elkaar worden verbonden. Per kerk zijn vervolgens de mogelijkheden voor herbestemming geanalyseerd, mede op basis van de cultuurhistorische waarden en het gemeentelijke beleid.

Ook sommige provincies hebben een actief beleid voor religieus erfgoed. Zo heeft de provincie Friesland in 2009 de bouwkundige en functionele situatie van de circa 770 Friese kerken in kaart gebracht (Zie "Kerkbeheer" van juni 2010 pag. 188 t/m 191 en oktober 2010 pag. 320 t/m 323 — red.) Hieruit bleek dat het vooral voor oude kerken lastig is een nieuwe bestemming te vinden, vanwege de waardevolle interieurs en de kerkhoven die rondom de gebouwen gelegen zijn.

Om rustig te kunnen zoeken naar een nieuwe functie die past bij de wensen van het betreffende kerkgenootschap, besluiten sommige

burgerlijke gemeenten een vrijkomend kerkgebouw zelf aan te kopen. Het gebouw kan dan later een openbare bestemming krijgen of worden doorverkocht aan een stichting of projectontwikkelaar.

...De Rooms-Katholieke Kerk en de Protestantse Kerk in Nederland pleiten in hun visiestukken van 2008 voor nieuwe functies die zo dicht mogelijk bij het oorspronkelijke kerkelijk gebruik liggen...

Oriëntatiefase

Voor een goed herbestemmingsplan is een gedegen voorbereiding onontbeerlijk. Het is belangrijk dat de eigenaar zich oriënteert op de benodigde vergunningen, de financiële haalbaarheid en de bouwkundige staat van de kerk. Even belangrijk is om inzicht te krijgen in de ontwikkelingsgeschiedenis en de monumentale waarden van de kerk. Die kennis maakt het mogelijk om weloverwogen te bepalen welke nieuwe functies bij het gebouw passen, welke ingrepen mogelijk zijn en hoe kan worden omgegaan met de specifieke monumentale waarden. Een nieuwe bestemming houdt bij voorkeur rekening met de oorspronkelijke gemeenschapsfunctie van het gebouw.

Voor wat dit laatste betreft merkt de RCE op dat het vinden van een nieuwe bestemming niet alleen ten doel heeft het gebouw overeind te houden vanwege bepaalde waarden. Met het behoud van het kerkgebouw blijft ook het kloppend hart van een wijk of dorp behouden,

zeker wanneer het uitvoerbaar is dat er activiteiten plaatsvinden met een min of meer openbaar karakter. Een kerk die functioneel met de wijk wordt verbonden en goed toegankelijk is, heeft een sterke symboolfunctie en bevordert het gemeenschapsgevoel van de omwonenden, zeker in wijken die verder van het centrum liggen.

De Rooms-Katholieke Kerk en de Protestantse Kerk in Nederland pleiten in hun visiestukken van 2008 voor nieuwe functies die zo dicht mogelijk bij het oorspronkelijke kerkelijk gebruik liggen. De RCE volgt op hoofdlijnen dezelfde redenering, hoewel de praktische uitwerking op onderdelen soms net iets anders uitpakt, omdat het RCE het cultuurhistorische en niet het religieuze belang voorop stelt. Zo is er een voorkeurslijst opgesteld voor geschikte en minder geschikte nieuwe functies voor kerkgebouwen. De rangorde van deze lijst is als volgt:

- Religieus gebruik (door een andere denominatie);
- sociaal-cultureel medegebruik (in de kerk vinden ook andere activiteiten plaats);
- cultureel, museaal gebruik;
- columbarium;
- gecombineerd gebruik (met opgedeelde ruimte);
- detailhandel en horeca (commercieel);
- zorg en sociaal-maatschappelijk werk;
- kantoren; en
- wonen.

En dan nu de praktijk.

De Handreiking van de RCE noemt praktijksituaties waarbij de kerk is herbestemd. Hier volgt daarvan een selectie:

- De Leonarduskerk van Helmond maakte deel uit van een gemeentelijk plan om leegstaande kerken een toekomst te geven. In het schip van deze kerk is als een vrijstaande constructie een gezondheidscentrum gebouwd. Via de zijbeuken komt men in de indrukwekkende viering. Het koor wordt gebruikt voor onder andere rouw- en trouwdiensten. De kerk functioneert als een levendig middelpunt van de wijk.
- De Daniëlkerk te Nijmegen werd

De voormalige Dominicanen kerk in Maastricht is in gebruik genomen door boekhandelketen Selexys. Om het vloeroppervlak te vergroten zijn twee tussenvloeren in het schip aangebracht. De bezoekers kunnen vanaf deze boekenflat niet alleen de boeken, maar ook de plafondschilderingen van dichtbij bekijken.

van de sloop gered. In deze wederopbouwkerk zijn nu appartementen voor begeleid wonen, een kinderdagverblijf en een dagbesteding van een school voor moeilijk lerende kinderen ondergebracht. De grote kerkzaal, gebouwd voor 1.000 personen, is verkleind. Het project werd financieel mogelijk door het realiseren van een aantal nieuwbouwwoningen op het terrein naast de kerk, ter plaatse van de voormalige pastorie en sacristie.

- Vanaf de straat geven de daklichten aan dat de Zuiderkerk van Apeldoorn een nieuwe bestemming heeft gekregen. De kerk biedt plaats aan vier zeer ruime

appartementen. Dit gemeentelijk monument heeft zijn beeldbepalende betekenis volledig behouden.

- De Bossche Jacobuskerk is getransformeerd in een cultureel centrum. De cultuurhistorische waarden van deze voormalige kerk zijn bij de herbestemming tot kunstencentrum vrijwel volledig in stand gebleven.
- Nadat het dorp Heveskes (Gr.) in de jaren zeventig van de vorige eeuw was afgebroken voor industrieterrein, stond de middeleeuwse kerk jarenlang te wachten op een gegadigde. De Stichting Oude Groninger Kerken restaureerde de kerk en verhuurt het gebouw voor kleine tentoon-

stellingen, recepties en vergaderingen.

- In de Annakerk van Breda zijn meerdere instellingen en bedrijven gehuisvest, zonder dat de indruk gewekt wordt dat de kerk is volgebouwd.
- Een kerk die kon voortbestaan dankzij een uitbreiding. De kantoorruimtes van het gezondheidscentrum de H. Hartkerk te Roosendaal zijn in een nieuwe aanbouw ondergebracht. Deze is met de kerk verbonden, maar lijkt visueel los te staan.
- De voormalige hervormde kerk van Helmond is verbouwd tot een advocatenkantoor. De centrale ruimte is open gelaten. De nevenruimtes met de kantoren zijn met glas afgescheiden, waardoor de bijzondere ruimtewerking van het interieur intact blijft.
- De Heilig Hartkerk in Hengelo Ov. (1953) stond sinds 2003 leeg. Dankzij een goede samenwerking tussen de basisschool St. Plechelmus en de gemeente was deze herbestemming zo succesvol dat het project in 2010 met de Gouden Piramide werd bekroond. Een school blijkt uitstekend in een kerk te kunnen functioneren.
- De Jacobskerk in Brielle raakte in 1970 buiten gebruik. Intussen is in de kerk een 'doos' geplaatst, die dienst doet als huisartsenpraktijk. De fysieke ingreep is minimaal, de ruimtelijke beleving van het kerkinterieur is redelijk goed in stand gebleven.
- Na verwijdering van de banken wordt de voormalige protestantse Pauluskerk in Oegstgeest voor tal van activiteiten intensief gebruikt: concerten, dansschool, yoga en gymnastieklessen. Ook de kerkelijke functie wordt voortgezet; iedere zondag vindt er een dienst plaats van de Volle Evangelische Gemeente.
- Na jarenlange leegstand onderging de Dominicanenkerk in Maastricht een transformatie tot boekhandel. De zorgvuldig ontworpen vrijstaande inbouw doet weinig afbreuk aan de ruimtelijke beleving van het interieur. Deze herbestemming oogstte lof op internationaal niveau.

Wereldberoemde klanken in Groningen

Dr. J.D.Th. Wassenaar

Op vrijdag 14 oktober 2011 werd het Schnitgerorgel in de Der Aa-kerk te Groningen weer in gebruik genomen. Dat gebeurde na een langdurige restauratie, gewetensvol uitgevoerd door Orgelmakerij Reil te Heerde. Ter gelegenheid daarvan verscheen een bijzonder fraai boek over het instrument en zijn voorgangers onder de titel "Wereldberoemde klanken". Het betreft het elfde deel van de reeks 'Nederlandse Orgelmonografieën', die door de gelijknamige stichting in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed wordt uitgegeven.

Het orgel in de Der Aa-kerk te Groningen werd in 1702 door Arp Schnitger gebouwd, en wel voor de Academiekerk. Deze kerk werd ook wel Broer(-en)kerk genoemd. Ze behoorde tot het dertiende-eeuwse klooster van de orde der Franciscanen (Minderbroeders). In de tweede helft van de achttiende eeuw werden wijzigingen aan het orgel aangebracht door Albertus Anthoni Hinsz. Het instrument werd in 1815 door orgelmaker Johannes Wilhelmus Timpe naar de Der Aa-kerk overgeplaatst.

Daarmee kwam voor die kerk een einde aan een orgelloze periode van meer dan een eeuw: het in 1697 door Schnitger opgeleverde instrument in deze kerk was verloren gegaan toen de toren in 1710 was ingestort. Timpe heeft, net als Petrus van Oeckelen, ingrijpende veranderingen aan het orgel aangebracht. Ook de twintigste eeuw liet het instrument niet onberoerd. Na de Tweede Wereldoorlog is het orgel wereldberoemd geworden. Er werd veel op geconcentreerd en er zijn talloze radio- en grammofoonplaatopnamen van gemaakt.

Na het 'Woord vooraf' van de hand

Het Schnitgerorgel in de Der Aa-kerk te Groningen.

van redacteur Jan R. Luth treft de lezer van "Wereldberoemde klanken" een hoofdstuk over 'Onze Lieve Vrouwekerk ter Aa' (door Harry de Olde) aan, gevolgd door een hoofdstuk over de (gewelf)schilderingen in de kerk (door Kees van der Ploeg). Orgeladviseur Peter van Dijk heeft vijf hoofdstukken, in omvang ongeveer de helft van het boek, voor zijn rekening genomen. Hij schrijft over de orgelgeschiedenis van de Broerkerk, over die van de Der Aa-kerk tot 1815, over de geschiedenis van het hoofdorgel van 1696 tot 1990 en over de aanloop tot de restauratie, van 1961 tot 2006.

Wat dat laatste betreft, moet niet alleen van een langdurig maar ook van moeizaam proces gesproken worden. De paragraaf aanduidingen in het hoofdstuk geven al te denken: 'Bezwaarschriften', 'Het beroep bij de rechtbank', 'Van bemiddelingstraject tot restauratieopdracht'. Dat had alles te maken met veranderende restauratie opvattingen. Met

enerzijds het reconstructie standpunt, anderzijds het conserverings- dan wel saneringsstandpunt. Waarbij uiteraard ook technische aanleg van het instrument en te verwachten klankkwaliteit een rol speelden.

De overige hoofdstukken gaan over de muziekinstrumenten op de orgelkast (door Luth), de organisten van de Der Aa-kerk (door Peter Westerbrink), het Comité Orgelconcerten Der Aa-kerk en de 'Groninger orgelbeweging' (door A. Gramsbergen en H.A. Edskes) en 'Die internationale Ausstrahlung der Schnitger-Organ in der Der Aa-kerk' (door Harald Vogel). Het laatste hoofdstuk, een beschrijving van het orgel en van de restauratie, is weer van de hand van Van Dijk.

Wereldberoemde klanken is een zeldzaam goed gedocumenteerd boek over een bijzonder orgel. Om maar iets te noemen: de ontwerptekening van het orgel door Arp Schnitger is bewaard gebleven en opgenomen. Het kost mij als Fries enige moeite om het te erkennen: er gaat niets boven Groningen, nu het Schnitgerorgel in de Der Aa-kerk gerestaureerd is. Wie "Wereldberoemde klanken" gelezen heeft, zal die klanken ook willen horen!

Jan R. Luth (red.), *Wereldberoemde klanken. Het Schnitgerorgel in de Der Aa-kerk te Groningen en zijn voorgangers*; Walburg Pers, Zutphen; ISBN 90.5730.775.8; 287 p., gebonden uitgave, met tientallen afbeeldingen; prijs: € 49,95.

Ds. Wassenaar is voorzitter van de Commissie Orgelzaken van de Protestantse Kerk in Nederland.

Burger tussen religie, staat en markt

R.M. Belder

Op vrijdagmiddag 2 december jl. sprak in de aula van de Universiteit van Tilburg mevr. prof. dr. mr. Sophie van Bijsterveld haar rede uit die de titel "Burger tussen religie, staat en markt" kreeg. Zij deed dat bij haar inauguratie als bijzonder hoogleraar op de leerstoel Religie, rechtsstaat en samenleving bij de Faculteit Geesteswetenschappen. De leerstoel stelt de veranderende positie van religie in het publieke domein centraal. Mevr. Van Bijsterveld is vice-voorzitter van de Eerste Kamer voor het CDA en hoofddocent Europees en Internationaal Publiekrecht aan de Universiteit van Tilburg.

Professor Van Bijsterveld memoreerde in haar rede de plaats van de religie in het publieke domein die sinds het najaar 1994, toen een heftig debat werd gevoerd over de toekomst van de vrije zondag, steeds meer aandacht krijgt. Inmiddels is de situatie zo dat sommige gemeenten graag samenwerken met kerken en parochies b.v. in het kader van de uitvoering van de WMO (Wet Maatschappelijke Ondersteuning), maar er zijn ook gemeenten die star ieder contact en samenwerking met een kerkelijke gemeente uit de weg gaan.

Zij wees erop dat de tot voor kort bestaande consensus over de positie van religie in het publieke domein verdwenen is. Vertrouwde begrippen als vrijheid van godsdienst, de neutraliteit van de overheid en de scheiding van kerk en staat is deze sterk gesecculariseerde samenleving onvoldoende om richting te geven aan de beantwoording van maatschappelijke vragen waarin religie een rol speelt. De burger staat in het spectrum van de religie, de staat en de markt. De overheid, die zich al jaren geleden geleidelijk aan terugtrok uit het domein van de religie, is een onderdeel van de dynamiek, terwijl de markt voor

Na het uitspreken van haar inaugurale rede was er gelegenheid tot feliciteren. Drs. G. van Soest, oud-voorzitter van de Vereniging van Kerkvoogdijen en erelid van de VKB, complimenteert mevr. Van Bijsterveld met haar voortreffelijke rede.

dynamiek en culturele veranderingen staat. Maar vragen van zingeving zijn van alle tijden. Wat is van waarde en wat stijgt daar boven uit? De overheid noch de markt kunnen daarin alleen voorzien.

Drie ontwikkelingen

Aan de hand van een driehoek, waarbij religie, staat en markt met elkaar in verband worden gebracht en dus op elkaar zijn aangewezen, wees professor Van Bijsterveld op een drietal ontwikkelingen. Ten aanzien van de religieuze verscheidenheid stelt zij dat er een gerechtvaardigde differentiatie is, maar geen formele gelijkheid. Met betrekking tot maatschappelijke organisaties, wijst ze op een gepaste betrokkenheid van de zijde van de overheid. In het kader van het waardepluralisme, is zij van mening dat de overheid een begrensde afstand dient te houden. De overheid past bescheidenheid of prudentie, hetgeen ook betekent dat dit een zekere terughoudendheid van de wetgever vereist.

In het werkveld zoals zij dat voor ogen heeft, wordt de overheid niet buitenspel gezet, want zij is zelf daarin speler. Dat rechtvaardigt een open contact met religieuze organisaties en kerken, zo besluit professor Van Bijsterveld haar inaugurale rede. Vervolgens bedankte zij enkele instellingen en personen, onder wie prof. dr. mr. E.M.H. Hirsch Ballin, die haar in de afgelopen periode terzijde hebben gestaan.

Gezamenlijke verantwoordelijkheid

Professor van Bijsterveld is voor de VKB geen onbekende. Tijdens het VKB-congres van 19 april 2008 hield zij een boeiende inleiding onder de titel "Religieus erfgoed — een gezamenlijke verantwoordelijkheid van kerk en overheid". Daarbij stelde ze o.m. dat overheid en kerk nog een te beperkte blik is, want draagvlak in de samenleving is daarbij essentieel. Zonder concreet draagvlak in de samenleving zelf zal het lastig zijn om op de langere termijn het voortbestaan van het ►

Agenda voor kerkrentmeesters

Januari 2012

15-29 januari: Actie Kerkbalans 2012, motto "Wat is de kerk mij waard?"

Februari 2012

16 februari: Basiscursus kerkrentmeesters in Gelderland (Drumptse Hof, Tiel)

20 februari: Basiscursus kerkrentmeesters in Gelderland (De Aker, Putten)

23 februari: Basiscursus kerkrentmeesters in Gelderland (Drumptse Hof, Tiel)

27 februari: Basiscursus kerkrentmeesters in Gelderland (De Aker, Putten)

Maart 2012

1 maart: Basiscursus kerkrentmeesters in Gelderland (Drumptse Hof, Tiel)

5 maart: Basiscursus kerkrentmeesters in Gelderland (De Aker, Putten)

12 maart: Jaarvergadering afdeling Friesland (Leeuwarden). Inleider: ds. W.B. Beekman.

12 maart: Jaarvergadering afdeling Utrecht (De Bilt).

12 maart: Basiscursus kerkrent-

meesters in Gelderland (De Wingerd, Doetinchem)

17 maart: Jaarvergadering afdeling Gelderland. Nader bericht over locatie en tijdstip volgt.

20 maart: Jaarvergadering afdeling Noord-Holland (Zaandam). Inleider: ds. W.B. Beekman.

20 maart: Jaarvergadering afdeling Zuid-Holland (Bethlehemkerk, Papendrecht).

26 maart: Jaarvergadering afdeling Drenthe (Beilen). Inleider: dr. A.J. Plaisier. Tevens zal op die bijeenkomst het jubileumboek van de afdeling Drenthe worden gepresenteerd.

26 maart: Basiscursus kerkrentmeesters in Gelderland (De Wingerd, Doetinchem)

27 maart: Algemene ledenvergadering afdeling Zeeland.

April 2012

2 april: Basiscursus kerkrentmeesters in Gelderland (De Wingerd, Doetinchem).

19 april: Jaarvergadering afdeling Groningen (Kerkboerderij, Haren).

21 april: VKB-Congres en –Beurs 2012 (NBC, Nieuwegein).

benoemen van de wederzijdse belangen is een essentiële voorwaarde voor het vinden van nieuwe wegen voor de instandhouding van kerkgebouwen. Die belangen moeten praktische uitwerking krijgen. Door alle betrokkenen, kerk, overheid en samenleving, zal begrip opgebracht moeten worden voor elkaars belangen. Uitgaande van de oorspronkelijke functie van het gebouw en de uiteindelijke reden waarom het kerkgebouw behouden moet blijven, is respect voor de opvattingen van de betreffende kerkgemeenschap van groot belang.

Overigens zijn kerkgebouwen lange termijn projecten en het behoud ervan is dat ook. Het is daarom nodig dat kerkelijke gemeenten voor de lange termijn plannen maken, waarbij duidelijk moet zijn dat zij dit toekomstproject niet alleen kunnen dragen. Zij hebben daarvoor partners nodig, waarvan de overheid er één is. Wachten op samenwerking en steun van buiten af is niet voldoende. Kerkelijke gemeenten zullen in eerste instantie zelf het initiatief daarvoor moeten nemen, aldus mevr. Van Bijsterveld in 2008.

■ VKB Congres op 21 april 2012 te Nieuwegein

De algemene vergadering van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer zal worden gehouden op zaterdag 21 april 2012 in het NBC te Nieuwegein. Deze bijeenkomst zal in de vorm van een congres worden gehouden. De bijeenkomst begint om 09.45 uur en eindigt om 15.30 uur.

Voorstellen

Door het hoofdbestuur zal de contributie 2012 als agendapunt worden opgevoerd. Nadere bijzonderheden hierover volgen in "Kerkbeheer" van maart a.s. De gewone leden en de provinciale afdelingen, die voorstellen hebben te doen voor deze algemene vergadering, worden ingevolge artikel 9 van het huishoudelijk reglement van de Vereniging, uitgenodigd deze vóór 1 maart 2012 in te zenden aan het Centraal Bureau van de VKB, postbus 176, 3300 AD Dordrecht, e-mail info@kerkrentmeester.nl.

religieus erfgoed veilig te stellen. Kerkgebouwen behoren waarschijnlijk tot het meest vanzelfsprekende beeld in onze dorps- en stadsgezichten. Vaak wordt de aanwezigheid van kerkgebouwen door de samenleving als vanzelfsprekend ervaren. Als het voortbestaan van het gebouw op het spel komt te staan, blijkt ineens hoe belangrijk dit kerkgebouw is, ook voor degenen die niet kerkelijk betrokken zijn. Het

is daarom van belang de waarde(n) van kerkgebouwen voor de samenleving zelf te benoemen en zichtbaar te maken en niet te wachten tot het benoemen van deze waarden als het misgaat met een kerkgebouw.

Zij stelde toen reeds dat de mix van belangen van overheid, kerk en samenleving bij de instandhouding van een kerkgebouw in concrete gevallen nogal uiteen kan lopen. Het

Nieuw kerkgebouw Open Hof Rotterdam-Ommoord

H. Lengkeek

De feestelijke overdracht

Op 5 maart 2011 is het nieuwe kerkgebouw door de projectontwikkelaar overgedragen aan de eigenaren. Dat was een tamelijk ingewikkelde aangelegenheid, omdat de "Open Hof" gezamenlijk eigendom is van de protestantse gemeente Rotterdam-Noordrand en het rooms-katholieke bisdom Rotterdam. Een unieke samenwerking, die bij de bouw van de oude Open Hof, 40 jaar geleden, al ontstaan is. De overdracht legde de volgende weg af: van de projectontwikkelaar, Leyten bouwplanontwikkeling, via de voorzitter van de bouwcommissie aan de voorzitters van de wijkkerkenraad Ommoord en de parochiecoördinatie. Op hun beurt droegen zij het gebouw over aan de formele eigenaren, te weten, de algemene kerkenraad van de protestantse gemeente Rotterdam-Noordrand en het kerkbestuur van het rooms-katholieke vicariaat Ommoord-Zevenkamp. Alle toespraken werden omlijst door feestelijke muziek. De secretaris van de Bouwcommissie, tevens ceremoniemeester, concludeerde daarna dat het gebouw op zondag 6 maart 2011 als kerk en als kerkelijk centrum in gebruik kan worden genomen. Deze officiële gebeurtenis vond plaats tijdens een gezamenlijke oecumenische viering, waarin op plechtige wijze de Bijbel en alle liturgische symbolen werden binnengedragen.

Waarom moest er een nieuwe kerk gebouwd worden?

In de "Toekomstvisie Ommoord 2000-2010" werd geconstateerd dat de herstructurering en opwaardering van het toen ruim 30 jaar oude winkelcentrum Hesseplaats met omgeving zeer gewenst was. In dat kader heeft de gemeente Rotterdam aan Leyten en partners als ontwikkelaar gevraagd een visie uit te werken voor het gebied rond de Open Hofkerk direct ten westen van het winkelcentrum. Dat hield in deze visie een vergroting in van het winkelgebied. Een groot vierkant plein maakte hiervan onderdeel uit. Om dit plein te realiseren betekende dat de kerk en de sportschool zouden moeten opschuiven. De gemeente Rotterdam heeft toen medewerking gevraagd van de drie kerkgenootschappen van Open Hof.

Nieuw voor oud

In januari 1998 is al een voorbereidende onderzoekscommissie van start gegaan, bestaande uit vertegenwoordigers van de gemeente Rotterdam, de deelgemeente Prins Alexander en de heren J. Kolpa, J. Jutte en J.W. Groenendijk, voorzitter van de Stichting Kerken Ommoord. Deze commissie heeft de verdere planvorming voor het project Hesseplaats voorbereid en de haalbaarheid beoordeeld. In 2001 hebben de besturen van deze drie kerkgenootschappen het besluit genomen open te staan voor verdere uitwerking van de plannen om een nieuw

Overzichtsfoto met daarop het nieuwe gebouw

kerkgebouw te realiseren, mits dat nieuwe gebouw voldoet aan hun in 2001 voor dat doel geschreven programma van eisen. De gemeente Rotterdam heeft deze voorwaarden geaccepteerd en toegezegd een nieuwe kerk te bouwen op basis van dat Programma van Eisen (PvE) "en "nieuw voor oud".

Wij mogen stellen dat dit een uniek gebeuren was. In 2004 werd de onderzoekscommissie gewijzigd in Stuurgroep Nieuwbouw Open Hof en bestond uit de heren J. W. Groenendijk (voorzitter), H. Lengkeek (secretaris), F.L. Martens, C. Steinebach, A.P.C. Rimmelzwaan en de adviseurs J. Karstens en C. Spek. Deze laatstgenoemden zaten namens het Regionale College voor de Behandeling van Beheerszaken. De bouwkundige, de heer Spek, is in februari 2006 toegetreden als lid van de Stuurgroep.

Impasse

In 2002 liep het proces zodanig vast dat het project Hesseplaats dreigde stil te vallen. De gemeente Rotterdam trok zich om financiële redenen terug. De projectontwikkelaar Leyten Bouwplanontwikkeling was bereid om het gehele project Hesseplaats bestaande uit een woontoren, de kerk, de sportschool en de herstructurering van het winkelcentrum mede door een financiële injectie van alle betrokken partijen te realiseren. Zo kon de planontwikkeling eind 2006 toch worden voortgezet. Na een moeizame weg van intensief onderhandelen, second opinions met betrekking tot de akoestiek e.d. is uiteindelijk op 18 maart 2009 een definitief ontwerp door alle partijen goedgekeurd.

Daarna hebben de gezamenlijke kerken, die inmiddels tot de Protestantse Kerk in Nederland behoorden en het Bisdom Rotterdam met Leyten Bouwplanontwikkeling als opdrachtgever de overeenkomst getekend. Hierdoor kon de bouw van de nieuwe Open Hof door aannemer

Bezemer uit Bergambacht starten. De Stuurgroep werd toen Bouwcommissie Nieuwbouw Open Hof en bestond uit de heren J.W. Groenendijk (voorzitter), H. Lengkeek (secretaris), C. Spek (bouwkundige), G.J.M. den Ouden-dammer, J. Kropmans en W. Verschuur.

Nieuw ontwerp

Door de heer Spek is in 2006, in overleg met de stuurgroep, een nieuw ontwerp gemaakt dat de goedkeuring van Leyten Bouwplanontwikkeling en van de architect kreeg, waarbij de architect nauw betrokken is geweest bij het ontwerp van de gevels. Het ontwerp uit 2004 voldeed namelijk niet aan het programma van eisen. Het nieuw gepresenteerde ontwerp was duidelijk meer conform het PvE en meer gericht op het interieur van de kerk. Bij het binnenkomen van de nieuwe kerk komt men in de hal c.q. gang van 4 meter breed met aan de ene kant een flexibele garderobe en toiletten en aan de andere kant de ontmoetingsruimte die plaats biedt aan zeker meer dan 100 personen, waarin al menige activiteit heeft plaatsgevonden. Deze ruimte voorziet in een duidelijke behoefte. Tevens is er een professionele keuken ten behoeve van de koffie, de lunches e.d.

De ontmoetingsruimte

De ontmoetingsruimte

Halverwege de gang is een stiltecentrum, dat dienst kan doen als meditatiekamer, condoleance, Taizévieringen e.d. en aan het eind van de gang komt men in de kerkzaal met ruim 400 zitplaatsen, waarin tevens een aparte Mariakapel is ingericht. Op de verdieping, die bereikbaar is met een lift en een trap, bevinden zich een viertal vergaderzalen met een omloopruimte naar het balkon van de kerkzaal waar 100 zitplaatsen zijn. Verder bevindt zich op de verdieping een technische ruimte.

Klimaatinstallaties

De klimaatinstallaties van Open Hof zijn ontworpen door Ingenieursbureau KVMC uit Dordrecht. Op basis van gesprekken met de opdrachtgever en gebruiker is er een Programma van Eisen opgesteld waarin de wensen en eisen ten aanzien van de klimaatinstallaties zijn vastgelegd. De kerkzaal wordt verwarmd middels luchtverwarming.

Het grote voordeel van luchtverwarming is dat het snel reageert op wisselende belastingen. Dit in tegenstelling tot vloerverwarming wat een trage reactie kent. De hoeveelheid ventilatielucht is dusdanig gedimensioneerd dat bij een volle kerk er voldoende ventilatielucht is. De

Het interieur van de kerkzaal

ventilatielucht wordt van buiten aangezogen en geconditioneerd in een luchtbehandelingskast.

In deze kast wordt de lucht dusdanig opgewarmd dat de kerkzaal ermee verwarmd kan worden. De ventilatielucht wordt ingeblazen via een kanalenstelsel met verstelbare wervelroosters in het plafond. In de installatie is eveneens een luchtbevochtiging geïntegreerd. Deze luchtbevochtiging is met name bedoeld om de kwaliteit van het kerkorgel te borgen. In geval er geen mensen in de kerk zijn, wordt de lucht om energetische redenen niet van buiten aangezogen maar wordt deze gecirculeerd vanuit de kerkzaal. Door de verwarmingsbevochtiging en ventilatie- installatie te combineren is er een hoogwaardig klimaatconcept gerealiseerd.

Laatste als eerste

Op 11 september 2009 ging de officiële 'laatste' paal de grond in. Deze handeling werd verricht door de voorzitter van de Bouwcommissie, geassisteerd door twee kinderen uit de kerkelijke gemeenschap. Een feestelijk gebeuren met kinderen, ballonnen, een hapje en een drankje, begeleid door een combinatie van de Open Hofkoren. Op zondag 6 maart 2011 vond de eerste gezamenlijke oecumenische viering plaats. Een herdenkingsplaat is samen met een korte samenvatting van de bouwgeschiedenis in een loden koker kort na de sloop van de oude kerk op 14 mei 2011 ingemetseld door de voorzitter van de Bouwcommissie.

Aarde, water, lucht en vuur

Gedurende de maanden september en oktober 2009 wordt het grondwerk gedaan. In november wordt de betonvloer gestort, die de rest van het jaar moet uitharden. In januari 2010 bruist het weer van de activiteiten op de uitgeharde kerkvloer en op zondag 24 januari zien de kerkgangers het — met een dun laagje sneeuw bedekte — silhouet van hun nieuwe kerkgebouw. De bouw vordert gestaag en is op de website van de kerk www.openhof-ommoord.nl, door middel van fotoreportages goed te volgen. Nadat eerst de gele bakstenen binnenmuren worden opgetrokken, volgen in tweede instantie de bruinrode buitenmuren en krijgt het gebouw een warme en voorname uitstraling. Op 8 november 2010, een jaar na het storten van de vloer worden de glas-in-lood ramen aangebracht. Deze ramen beelden de vier elementen uit: aarde, ►

water, lucht en vuur en konden worden aangeschaft mede dankzij vele giften van sponsors en particulieren.

Activiteiten

De bouwactiviteiten spelen zich nu allemaal binnen de muren af en begin december kijken de vrijwilligers, die de jaarlijkse zo succesvolle bazaars verzorgen, hun ogen uit als zij het functionele gebouw van binnen mogen bekijken. Begin 2011 is de orgelbouwer van Pels & van Leeuwen begonnen met de opbouw van het orgel, dat na een revisie bij de bouwer, vanaf 6 maart weer de zondagse kerkzang ondersteunt.

Maar er gebeurt door de week ook heel veel in Open Hof, zowel overdag als 's avonds zijn er cursussen. Op vrijdag is er de voedselbank en zaterdagmorgen het inloophuis. De voor- en najaarsbazaar zijn intussen in de wijk en ver er buiten een begrip geworden. Het spreekuur van een pastor, het leerhuis van een predikant, maar ook een keuringsarts voor rijbewijzen houdt er zitting. In de avonduren zijn er kerkelijke activiteiten, vergaderingen en natuurlijk koorrepetities, want Open Hof telt vier koren. Tijdens de woensdagse weekmarkt zijn er koffie, soep en tosti's verkrijgbaar, terwijl er elke tweede woensdag in de maand om 11.00 uur een marktconcert van een halfuurtje is. Zaterdag 12 maart 2011 was er een open dag voor de wijk en presenteerden de gebruikers

Interieur

Gele bakstenen binnenmuur

zich. Open Hof streeft ernaar om voor velen een huis van ontmoeting en inspiratie te zijn.

Ook is het vermelden waard dat Open Hof, naast een beheerder in deeltijd, steunt op een groot aantal vrijwilligers die volgens een rooster zijn ingedeeld om genoemde activiteiten te kunnen laten plaatsvinden.

Financiën

De totale kosten van de bouw van Open Hof bedragen € 3,5 miljoen waarvan € 500.000 aanvullende kosten, die boven 'nieuw voor oud' werden begroot en door beide kerken zijn opgebracht.

De bazaars, acties en giften van buitenstaanders en kerkleden hebben hierin een grote bijdrage geleverd dat dit taakstellend budget van een half miljoen is gehaald.

Aanvullende kosten

"Verhuizen kost beddenstro" is een bekende uitdrukking om aan te tonen, dat niets voor niets gaat. Van de gemeente Rotterdam heeft Open Hof een van te voren vastgelegd stuk grond van 1100 m² toegewezen gekregen. De afspraak was, dat er een grondruil zou plaatsvinden met gesloten beurzen. Het stuk grond, waarop we konden bouwen was echter kleiner dan de totale grondoppervlakte van 1477 m² van de oude kerk. Na onderhandelingen is toen besloten om dit te compenseren door een tweede bouwlaag aan te brengen; hierdoor werd het bruikbare economisch vloeroppervlak vergroot met 600 m². De kerken hebben daarmee ingestemd, maar dat werkte naar partijen wel kostenverhogend. Enkele grote investeringen waren toen: verhoging van het plafond met 2,5 meter in verband met het bereiken van een natuurlijke akoestiek. Flexibele geluidsarme vouw-wanden tussen de vier vergaderzalen, waardoor deze ruimten geschakeld kunnen worden tot 1 grote of 2 of 3 ruimten, waarin allerlei activiteiten kunnen plaatsvinden. Nieuw voor oud was leidend, maar een betere vloerbedekking, een nieuw op de kerkzaal toegeschreven geluidsinstallatie, schoon metselwerk langs de wanden, dimbare verlichting en een professionele keuken vormden tezamen behoorlijk wat extra "beddenstro".

Klokkentoren met luidklok

In oktober 2011 is de klokkentoren met luidklok geplaatst. Ook daarvoor hebben wij de benodigde financiën bij elkaar gebracht door sponsors, waaronder ook de deelgemeente Prins Alexander, gemeenteleden en parochianen.

Akoestiek en geluid was doelstelling

Van meet af aan stond voor de Bouwcommissie vast, dat de nieuwe kerkzaal een uitstekende natuurlijke akoestiek moest hebben. Zowel voor spraak, maar vooral ook voor muzikale activiteiten in de breedste zin van het woord. De protestantse en de katholieke gemeenschap kennen beiden een belangrijke plaats toe aan muziek in de erediensten.

Akoestiek en media installaties

Bij het definitieve bouwontwerp is een akoestische rapportage opgesteld waarvan de conclusies waren dat het bouwplan de beoogde beperkt omschreven doelstelling zou halen. ▶

Tijdens de eerste fase van de bouw is Schaapsound betrokken geraakt bij het ontwerp en realisatie van de media installaties. In eerste instantie met de vraag om de bestaande apparatuur over te zetten naar de nieuwbouw. Gezien de grote akoestische verschillen van de oude zaal ten opzichte van de nieuwe bleek dit geen wenselijke route. De nieuwe zaal zou immers veel meer 'akoestiek' krijgen dan voorheen. En juist in zo'n situatie moet er veel aandacht besteed worden aan de spraakverstaanbaarheid van het geheel.

Verder waren er de nodige financiële randvoorwaarden. Bij de bouw moest met strakke budgetten rekening worden gehouden! Dit was een forse uitdaging voor het ontwerp van de veeleisende media installatie. Om zeker te zijn van het eindresultaat is op dat moment een second opinion gevraagd bij een akoestisch adviesbureau. Mede om het ontwerp voor de geluidsinstallatie onafhankelijk te beoordelen.

Het adviesbureau Zaal totaal heeft de hele situatie akoestisch gesimuleerd en aan uitgebreide genormeerde doelstellingen getoetst. Het kwam tot de conclusie dat de zaal zelf voor lage frequenties volledig in onbalans was. Zoiets is met geen geluidsinstallatie recht te zetten. Vandaar dat de aanbevelingen van Zaal totaal ertoe geleid hebben dat, nog tijdens de bouw, wijzigingen in het plafond konden worden aangebracht om het eindresultaat in balans te brengen. Deze bestonden uit sterk laagfrequent geluidsabsorberende constructies, waarbij hetzelfde oppervlak hoogfrequent juist veel reflecties geeft — het tegenovergestelde effect in laag- en hoogfrequent gedrag in hetzelfde plafondoppervlak.

Realisatie

De kerkzaal wordt breed gebruikt, zowel voor kerkdiensten, uitvaarten als concerten. Daarom werd door Schaapsound een geïntegreerde media-installatie opgebouwd: een geluidssysteem zowel voor spraak als muziek. Daarmee kan ook een muziekgroep overtuigend aan de gang.

In de kerkzaal is een krachtige beamer met telelens geplaatst en vrijwel onzichtbaar in het interieur verwerkt. Het projectiescherm is ook een unicum: opgetrokken verdwijnt het scherm in het hoge plafond en verstoort de prachtige achterwand niet. Indien het scherm gebruikt wordt, zakt eerst de koker en rolt daarna het scherm zich uit op de goede kijkhoogte. Sinds de ingebruikname van de kerk is dit al meerdere malen tot verrassing en tevredenheid goed gebruikt.

Het bestaande kerkinternet systeem werd ook aan de installatie toegevoegd. Een belangrijk punt om rekening mee te houden was het gegeven dat een grote groep vrijwilligers met de installatie moet kunnen omgaan. Terwijl de brede doelstelling toch heel veel verschillende gebruikssituaties kent. Een oplossing hiervoor is gevonden in een digitaal systeem wat voor de meeste gebruikssituaties alles automatisch regelt d.m.v. een 'kastje met een aantal presetknoppen'. Daarnaast blijft het mogelijk om bij veeleisende situaties op handbediening over te gaan. Uiteraard is bij een dergelijk systeem kennisoverdracht en opleiding erg belangrijk.

De klokkentoren

Het resultaat

Bij opleveringsmetingen bleek dat de kerkzaal akoestisch uitstekend in balans was! Dit was een grote opluchting voor alle betrokkenen. Met name voor de Bouwcommissie van Open Hof die zo'n belangrijke verantwoordelijkheid droeg. Alle gangbare akoestische instrumenten, en met name het orgel, komen uitstekend tot hun recht. De geluidsinstallatie bleek ook in alle opzichten uitstekend in deze omgeving te functioneren. Tijdens de opleveringsmetingen werd naast het gehoor ook getalsmatig bevestigd dat alle uitgebreide doelstellingen gehaald waren.

Een kerkzaal die zich kan meten met de akoestiek van het Concertgebouw te Amsterdam! Een mooi resultaat waaruit blijkt dat de zaal en de media installaties perfect op elkaar afgestemd zijn.

De heer Lengkeek is secretaris van de Bouwcommissie Open Hof.

■ Kerk in Hummelo verbouwd

Onlangs is, na een verbouwing van vier maanden, de hervormde kerk van Hummelo weer in gebruik genomen. Een deel van de halfronde oude kerkbanken is vervangen door losse stoelen, de vloer is vernieuwd en het interieur geschilderd. De kerk moet een multifunctionele ruimte gaan worden, die ook gebruikt kan worden voor concerten, culturele evenementen, tentoonstellingen, begrafenissen en huwelijksluitingen. Onderdeel van dat plan is de bouw van een dorps huis dat deel zal uitmaken van de kerk.

De verbouwing van de kerk is voor het grootste deel gefinancierd door de provincie. De verbreding van de functie van het gebouw moet voorkomen dat de kerk gesloten wordt. Het neogotische bedehuis van Hummelo werd in 1838 gebouwd, mede dankzij een financiële bijdrage van Koning Willem I, aldus een bericht in het Reformatorisch Dagblad van 29 november 2011.

Subsidieregeling stimulering herbestemming monumenten

De Subsidieregeling stimulering herbestemming monumenten, gepubliceerd op 21 oktober 2011 (Staatscourant nr. 19007) is bedoeld om een duurzaam gebruik van monumenten te bevorderen. Om dit te bereiken zet de regeling in op twee sporen. Allereerst kan de regeling bijdragen aan kosten die gemaakt moeten worden om de haalbaarheid van een herbestemming te onderzoeken. Daarnaast kan de regeling ook bijdragen aan de kosten om het monument in de tussentijd wind- en waterdicht te houden. Vaak staat een monument jaren leeg voordat het is herbestemd. In de tussentijd is er geen geld voor onderhoud en raakt het gebouw in verval.

Het ministerie van OC&W stelt structureel € 2,4 miljoen per jaar beschikbaar voor de regeling. Hiervan is € 1,4 miljoen bestemd voor het wind- en waterdicht maken van monumenten en € 1 miljoen voor haalbaarheidsonderzoeken. Daarnaast verhogen de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en van OC&W het budget voor de haalbaarheidsonderzoeken eenmalig met € 1,6 miljoen omdat de regeling bijdraagt aan beleidsdoelstellingen voor gebieden waar de leefbaarheid onder druk staat. Het gaat dan om aandachtswijken en krimpregio's. Monumenten zijn beeldbepalende iconen voor de eigenheid van deze gebieden. Een herbestemming heeft vaak een positief effect op het hele omliggende gebied. Dit effect wordt nog eens versterkt als het herbestemde pand opnieuw een functie krijgt voor de buurt of het dorp.

Type monument

De regeling is bedoeld voor gebouwen die zich niet makkelijk lenen voor een nieuwe functie, zoals dat o.m. bij kerken het geval is. De regeling wordt als proef beschouwd

en is opengesteld voor monumenten van allerhande statuur. Ook een gebouw dat geen rijksmonument is, geen provinciaal en geen gemeentelijk monument is, kan toch subsidie krijgen. Er moeten dan wel cultuurhistorische waarden in het geding zijn die door de gemeente worden erkend.

De rijksoverheid wil in het eerste jaar zicht krijgen op de omvang van de hulpvraag en de spreiding hiervan over rijks-, provinciale, gemeentelijke monumenten en karakteristieke gebouwen zonder beschermde status. De ervaringen van de eerste ronde worden geëvalueerd en zijn mede bepalend of de regeling ook in de volgende jaren zal worden opengesteld.

Waarvoor subsidie aanvragen?

a. Voor haalbaarheidsonderzoeken
van een herbestemming kent vele vormen. Het kan b.v. gaan om een eerste onderzoek bij de start van een herbestemming. Partijen willen dan snel zicht op bijvoorbeeld de belangrijkste cultuurhistorische waarden en functies die daarbij het best passen, de bouwkundige staat, de mogelijkheden in de markt en de financiële consequenties.

b. Voor het wind- en waterdicht maken

Als er serieus werk wordt gemaakt van herbestemming, kan ook subsidie worden aangevraagd voor het wind- en waterdicht maken van het monument. Als er verder geen aantoonbare plannen zijn om iets aan de leegstand te doen, wordt er geen subsidie gegeven. Onder de regeling vallen alle noodmaatregelen die een gebouw beschermen tegen ongewenste weersinvloeden. Ook maatregelen om het gebouw te behoeden voor verzakking of instorten worden gesubsidieerd. Het gaat nadrukkelijk om tijdige en sobere maatregelen.

Wanneer subsidie aanvragen en hoe?

Subsidie kan worden aangevraagd vanaf 1 november 2011 tot uiterlijk 30 september 2012. Het budget wordt verdeeld op volgorde van binnenkomst van de aanvragen vanaf 1 november 2011. Wie het eerst komt, het eerst maalt.

De aanvrager moet gebruik maken van een aanvraagformulier dat bij de regeling hoort. Dit formulier staat op de website www.cultureelerfgoed.nl >monumenten > subsidie (volg submenu's). Als het monumentale gebouw geen beschermde status heeft, moet een verklaring van de gemeente worden meegestuurd. Op de website staat hiervoor een modelformulier.

Bij de aanvraag moet een offerte van een uitvoerende partij worden gevoegd. Bij maatregelen om een gebouw wind- en waterdicht te maken, kan dat ook een begroting zijn. Op het aanvraagformulier staat vermeld welke eisen aan de offerte of begroting worden gesteld. Bij maatregelen om een gebouw wind- en waterdicht te maken, moet de aanvrager foto's en/of tekeningen voegen waaruit duidelijk wordt welke gebreken verholpen moeten worden. Tevens moet de aanvrager aantonen dat hij serieus werk maakt van de herbestemming. Dit kan door een recent haalbaarheidsonderzoek mee te sturen (maximaal 2 jaar oud), of door ook subsidie aan te vragen voor een haalbaarheidsonderzoek.

Hoeveel subsidie kan men aanvragen?

a. Haalbaarheidsonderzoek

De subsidie hiervoor bedraagt maximaal € 17.500 en minimaal € 7.000. De aanvrager moet 30 pct. van de kosten van het haalbaarheidsonderzoek zelf betalen of op een andere wijze zien te financieren. B.v. de kosten van het onderzoek ►

bedragen € 20.000, dan betaalt de aanvrager € 6.000 en krijgt hij € 14.000 subsidie.

b. Wind- en waterdicht maken De subsidie voor het wind- en waterdicht maken bedraagt maximaal € 35.000 en minimaal € 7.000. Ook hier moet de aanvrager 30 pct. zelf betalen. Voorbeeld: de kosten bedragen € 40.000. De aanvrager ontvangt maximaal € 28.000 en moet € 12.000 ergens anders vandaan halen.

Als er sprake is van een samenhangend monumentaal complex, zoals een klooster met meerdere gebouwen, dan kunnen hiervoor maximaal twee subsidieaanvragen worden ingediend. De aanvrager kan er ook voor kiezen één aanvraag in te dienen en het subsidiebedrag van maximaal € 35.000 voor het gehele complex aan te wenden.

■ Vijf eeuwen kerk in Barendrecht

De Dorpskerk van de hervormde gemeente Barendrecht herdenkt in 2012 haar 500-jarig jubileum. In de afgelopen vijf jaar heeft de Stuurgroep Toekomst Dorpskerk toegevoerd naar de viering hiervan. De activiteiten zijn op het Winterfeest, dat 10 december begon, gestart en worden afgesloten op het Zomerfeest in juni dit jaar.

De meeste activiteiten vinden plaats in de maanden april, mei en juni. Het hoogtepunt wordt verwacht in de week van 28 april tot 6 mei. Dan wordt de kerk in de bloemen gezet. Deze bloemenshow is ook op Koninginnedag te bezoeken. Op 2 mei wordt de 'verjaardag' van de kerk gevierd met twee bijeenkomsten.

's Middags is er een bijeenkomst waar de geschiedenis van het gebouw centraal staat. Dan wordt ook het 330 pagina's tellende jubileumboek 'Vijf eeuwen Dorpskerk' gepresenteerd. 's Avonds staat de geschiedenis van de kerk als godshuis centraal, aldus een publicatie in het Reformatorisch Dagblad van 29 november 2011.

■ Begrotingen Protestantse Kerk in Nederland en Dienstenorganisatie vastgesteld

De Protestantse Kerk in Nederland en haar Dienstenorganisatie (DO) begroot voor haar werk in 2012 iets meer dan 67 miljoen euro. Een groot gedeelte van de inkomsten (ruim € 27,5 miljoen) wordt besteed aan het werk van Kerk in Actie. Voor het Protestants Centrum voor Toerusting en Educatie wordt ruim € 2,6 miljoen vrijgemaakt, een stijging van € 1,5 miljoen ten opzichte van 2011. Deze stijging hangt samen met de invoering van de permanente educatie voor predikanten. De begrotingen voor 2012 zijn in de vergadering van de kleine synode van 25 november vastgesteld.

Inkomsten

De begrote gelden komen voornamelijk uit drie bronnen: vrijwillige geldwerving en nalatenschappen (24,5 miljoen euro), kerkrentmeesterlijk en diaconaal quotum (22,5 miljoen euro), dienstverlening (9,4 miljoen euro) en overige inkomsten (subsidies en bijdragen, rentebaten e.d.). Het kerkrentmeesterlijk en diaconaal quotum blijven gelijk ten opzichte van 2011. De begroting is sluitend.

Werkvelden

In de begrotingen van de DO en van Kerk in Actie worden niet alleen de financiële randvoorwaarden voor het werk beschreven, maar wordt ook inzicht gegeven in de inhoud van de diverse werksoorten en de accenten die daar gelegd worden. De volgende werkvelden van de DO worden aangeduid:

- het ondersteunen van synode en colleges;
- het jeugdwerk;
- de gemeenteadviespraktijk;
- het werk van Kerk in Actie;
- het missionaire werk;
- de ondersteuning van predikanten, kerkelijk werkers en andere beroepskrachten;
- het werk van toerusting en educatie;

- de ondersteunende processen.

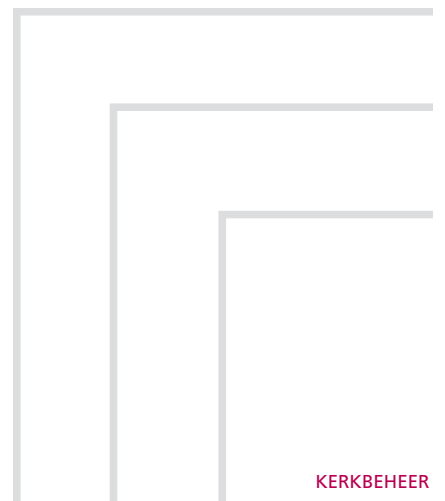
Nieuwe ontwikkelingen

In de diverse begrotingen worden speerpunten voor het komende jaar benoemd. Hieronder een aantal opvallende:

- De afdeling Communicatie & Fondsenwerving gaat meer tijd reserveren voor het leggen van persoonlijke contacten met gemeenten. Ook zullen de mogelijkheden van sociale media meer worden gebruikt.
- De DO wil groeien naar een CO2 neutrale organisatie met als één van de prioriteiten het beperken van de vlieguren.
- In 2012 zal Kerk in Actie in samenwerking met de HGJB veel aandacht besteden aan de situatie van christenen in Pakistan. Ook de situatie van de kerken in het Midden-Oosten komt centraal te staan. Het zendingsprogramma van Kerk in Actie wil namelijk prioriteit geven aan kerken in een kwetsbare positie.

Personeel en activiteiten

De personeelsformatie is voor 2012 begroot op 312 formatieplaatsen (tegenover 316 in 2011). In de begroting wordt zichtbaar welke financiële middelen zijn toebedeeld aan projecten en activiteiten, aldus een bericht op de website van de Kerk.

De Martinikerk van Groningen

R.M. Belder

De Martinikerk is de oudste kerk van Groningen. De kerk en de bijbehorende Martinitoren zijn genoemd naar Sint-Maarten. De heilige Maarten van Tours (316-397) was de schutpatroon van het bisdom Utrecht waartoe de stad Groningen lange tijd behoorde. De huidige Martinikerk is een hallenkerk die voornamelijk uit de vijftiende eeuw dateert. De Martinikerk deed tijdens het kortstondige bestaan van het eerste bisdom Groningen (1559-1594) dienst als kathedraal. Omstreeks het jaar 1000 bevond zich de eerste stenen kerk aan het Martinikerkhof. Dat was een éénbeukige Romaanse kerk van tufsteen. Daarvan zijn tijdens de laatste restauratie (eind jaren zeventig vorige eeuw) resten teruggevonden in de fundamenteën van de huidige kerk. Rond het jaar 1220 stond op dezelfde plaats een grotere kerk in romaans-gotische stijl. De Martinikerk was toen een driebeukige kruiskerk met een hoog middenschip en lagere zijbeuken. Ronde absides sloten het koor en de zijbeuken af. Van deze bouwfase zijn nog veel sporen in de kerk aanwezig. Voorbeelden zijn de ronde vensters en de spaarvelden met siermetselwerk in de noord- en zuidgevel van het schip.

Aanvankelijk was de toren in pandig. In 1468 stortte de toren in tijdens bouwwerkzaamheden. De nieuwe toren werd tussen 1470 en 1550 westelijk van de kerk gebouwd. Hierdoor kon de kerk naar het westen worden uitgebreid. De houten bovenbouw uit 1627 bracht de toren op een hoogte van 97 meter.

Uitbreiding Martinikerk

Groningen was in de 15^e eeuw een bloeiend handelscentrum en maakte deel uit van het Noord-Europese Hanzeverbod. De groei en de welvaart van de stad leidden tot de wens de Martinikerk verder uit te

Martinikerk Groningen.

breiden. De gotiek had inmiddels in het noorden zijn stempel op de bouwkunst gedrukt. De lichte gotische bouwstijl kende technieken die het mogelijk maakten hoger te bouwen en meer licht toe te laten door grote vensters in de muren aan te brengen.

De Martinikerk kreeg na een flinke uitbreiding een gotisch uiterlijk. Het oude koor werd vervangen door een hoog, licht koor. Door de verhoging van de zijbeuken van het schip, veranderde de kerk in een zogenaamde hallenkerk. De kapel ten noorden van het koor werd in de 16e eeuw in laatgotische stijl gebouwd. Tijdens de laatste restauratie (1962-1975) zijn schip en koor teruggebracht naar de situatie van rond 1460. Elementen uit de

romaans-gotische periode zijn opnieuw aangebracht of hersteld. Minder fraaie veranderingen uit latere eeuwen zijn grotendeels ongedaan gemaakt.

Sint Martinus

De Martinikerk en -toren ontleen hun naam aan Sint Martinus of Sint Maarten. De middeleeuwse heilige Martinus van Tours (316-397) was de patroon van het Bisdom Utrecht waartoe Groningen lang behoorde. Volgens de legende deelde Martinus zijn mantel met een bedelaar die kou leed. Op de schilderijen in de Martinikerk is Martinus enkele keren afgebeeld als ruiter te paard. Hij snijdt zijn mantel in tweeën en geeft de helft aan een bedelaar. Zijn feestdag is op 11 november. ▶

In de Martinikerk zijn schilderijen uit de drie belangrijkste bouwperiodes bewaard gebleven en bij de restauratie opnieuw blootgelegd. Zo zijn de gewelven van het schip verfraaid met fresco's (schilderingen op natte kalk) uit de 13^e, 15^e en 16^e eeuw. Afbeeldingen van heiligen worden afgewisseld door figuratieve voorstellingen en plantmotieven.

Een bijzondere serie schilderijen uit circa 1545 bevindt zich in het koor. Daar is het leven van Christus uitgebeeld door een onbekende 16^e eeuwse schilder. Hij gebruikte de zogenaamde secco-techniek waarbij de schildering op een droge kalklaag wordt aangebracht.

Twee orgels

De bouw van het Schnitger-orgel in het schip van de Martinikerk begon rond 1480. Bij de eerste bouwfase was de humanist Rudolf Agricola als adviseur betrokken. De ontwikkeling van het orgel kende haar hoogtepunt in de 18e eeuw nadat het achtereenvolgens door Arp Schnitger, diens zoon Fransz Casper en Albertus Hinsz was uitgebreid. Met zijn 3500 pijpen en 53 registers is dit orgel van de Martinikerk één van de grootste Noord-Europese barokorgels.

Sinds 2002 staat in het koor van de Martinikerk het volledig gerestaureerde Le Picard-orgel. Het instrument is van oorsprong een deel van een Rococo-orgel dat in 1742 gebouwd was voor een klooster in het Limburgse Nunhem. Na omzwervingen vond het zijn plek in het koor van de Martinikerk, waar het gebruikt wordt voor de erediensten en concerten.

De Martinikerk wordt veelzijdig gebruikt. Op werkdagen wordt de kerk verhuurd aan de Rijksuniversiteit Groningen voor colleges en officiële gelegenheden. Ook vinden er regelmatig grote concerten plaats. De burgerlijke gemeente heeft het kerkgebouw erkend als een officiële locatie om te trouwen. Op zondagen en christelijke feestdagen vinden er erediensten plaats. De protestantse wijkgemeente Martinikerk en het GSp — Studentenplatform voor Levensbeschouwing, houden er diensten.

■ Verhoging preekbeurtvergoeding (ingezonden)

Per 1 januari 2012 wordt de vergoeding voor een preekbeurt in de Protestantse Kerk in Nederland € 118 per dienst. In 2010 bedroeg de vergoeding € 80 en in 2011 € 100 per dienst. Graag geven we een toelichting op de vergoeding en de verhoging van het tarief.

De preekbeurtvergoeding wordt vastgesteld door het zogenaamde Georganiseerd Overleg Predikanten. In dit overleg onderhandelt de delegatie namens de predikanten (benoemd door de Bond van Nederlandse Predikanten) met de delegatie namens de kerk (benoemd door de kleine synode, deels op voordracht van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer) over de arbeidsvoorwaarden van de predikanten voor gewone werkzaamheden. De uitkomsten van het arbeidsvoorwaardenoverleg zijn geldend voor alle gemeenten van de Protestantse Kerk in Nederland (ordinantie 3-16-4). Gemeenten hebben niet de vrijheid daarvan af te wijken (artikel 40-a van de generale regeling predikantstraktementen). Het bedrag van de preekbeurtvergoeding is dus niet slechts een advies. De bedoeling van het landelijke voorschrift is gelijke behandeling: predikanten krijgen voor een preekbeurt allemaal dezelfde beloning.

De verhoging van de preekbeurtvergoeding in de jaren 2011 en 2012 heeft plaatsgevonden omdat de vergoeding in de jaren 2006 – 2010 niet was aangepast en omdat beide delegaties in het Georganiseerd Overleg Predikanten van oordeel waren dat de hoogte van de vergoeding niet in overeenstemming was met de arbeid die ervoor gevraagd wordt. Het voorbereiden en houden van een dienst vergt exclusief reistijd al gauw zo'n 12 uur werk, als een nieuwe preek gemaakt moet worden. Kan de predikant een eerder gemaakte preek gebruiken, dan moet exclusief reistijd ook al gauw op 4 uur arbeid gerekend worden. Als norm is nu afgesproken dat een gastpreekbeurt 4 uren arbeid vergt (feitelijk wordt er dus

van uitgegaan dat de gastpredikant een eerder gemaakte preek gebruikt) en beloond moet worden met het tarief voor incidentele hulpdiensten (= het bruto traktement bij 10 periodieke verhogingen). In 2012 levert dat een bedrag van € 118 per dienst op.

Voor steeds meer predikanten, met name voor hen die in deeltijd werkzaam zijn, wordt de preekbeurtvergoeding een onderdeel van het noodzakelijke inkomen. De kleine synode en het Georganiseerd Overleg Predikanten zijn van oordeel dat predikanten kernfiguren zijn in het functioneren en voortbestaan van de kerk. Voor hun werkzaamheden op academisch niveau dienen zij beloond te worden met een kwalitatief goed pakket aan arbeidsvoorwaarden. Het is onjuist een terugloop in de middelen der kerk te vertalen in een lage of lagere beloning van de professionele krachten. Gemeenten hebben andere middelen om hun financiële zorgen tegemoet te treden, bij voorbeeld het stimuleren van de geldwerving, een andere inzet van onroerend goed, samenwerking met andere gemeenten en, als zij aan de eisen daarvoor voldoen, een beroep op steun van de Solidariteitskas.

Namens het Georganiseerd Overleg Predikanten,

Mevr. mr. drs. P.J.E. van den Bosch.

Mevrouw Van den Bosch is hoofd HRM van de Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland.

Zoek samenwerking op het moment dat je sterk bent

R.M. Belder

Het afdelingsbestuur van Zuid-Holland van de VKB belegde in het afgelopen najaar een tweetal regiobijeenkomsten, namelijk op 7 en 8 november in resp. Alphen aan den Rijn en Papendrecht, die in totaal door zo'n 130 kerkrentmeesters werden bezocht. Inleider op beide avonden was de heer H. Feenstra, algemeen directeur van de Dienstenorganisatie van onze Kerk. De heer Feenstra sprak over de financiën van de Kerk in relatie tot die in de plaatselijke gemeenten. Het hierna volgende verslag betreft de bijeenkomst in Papendrecht die, bij afwezigheid van de voorzitter van het afdelingsbestuur, werd geleid door de heer J. Bol, lid van het afdelingsbestuur.

De heer Bol opende de vergadering met gebed en gaf vervolgens het woord aan de secretaris van de Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen van Zuid-Holland, de heer J.P. van Bennekom. De heer Van Bennekom wees op de inhoud van de onlangs verschenen Nieuwsbrief waarin belangrijke informatie over het BRIM (Besluit Rijkssubsidiëring Instandhouding Monumenten) 2012 en 2013 is opgenomen. Verder verwees hij naar een door de secretaris van CIO-K (de Commissie kerkelijke gebouwen van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken) voor "Kerkbeheer" van november 2011 geschreven artikel waarin de meest recente informatie over het BRIM is opgenomen.

Positie Dienstenorganisatie

Hierna kreeg de heer Feenstra het woord die een uiteenzetting gaf over de positie van de Dienstenorganisatie (DO) in relatie tot de Kerk. "Het werk van de Protestantse Kerk in Nederland wordt uitgevoerd door de DO onder verantwoordelijkheid van het Bestuur van de DO. Het

De heer J. Bol (links) die de vergadering leidde, met naast hem de heer H. Feenstra.

Moderamen van de generale synode, het bestuur van de kerkelijke vergadering, houdt zich met theologische zaken bezig, terwijl het Bestuur van de DO te vergelijken is met de positie van de vroegere kerkvoogdij", zo begint de heer Feenstra zijn betoog. Het bestuur van de DO is als eerste verantwoordelijk voor het financieel beheer. De taken zijn o.m.:

- het (doen) voorbereiden, uitvoeren en toezien op het door de Kleine synode vastgestelde beleid voor de DO;
- de zorg voor de vermogensrechtelijke aangelegenheden van de DO, alsmede
- het beheren van het vermogen van de Protestantse Kerk in Nederland.

In dit verband deelt de heer Feenstra mee dat de synode besloten heeft om het Generaal College voor de Behandeling van Beheerszaken, dat sinds de kerkorde van 1 mei 2004 een functie kreeg toebedeeld, op te heffen. De reden hiervan is dat dit college eigenlijk nooit goed gefunctioneerd heeft omdat er daaraan geen behoefte bleek te bestaan. Verder wijst de heer Feenstra op de nota Duurzaamheid en Beleggingen

die in 2007 door de Kleine synode is vastgesteld. Ten aanzien van de beleggingen van het vermogen deelt hij mee dat de Kerk 40 pct. in aandelen, 40 pct. in obligaties, 10 pct. in ideële fondsen (Oikocredit) en 10 pct. in vastgoed heeft belegd. De gelden van Kerk in Actie zijn allemaal in een termijndeposito belegd, zodat die direct beschikbaar zijn.

Financiële gegevens

De financiële gegevens die de heer Feenstra presenteert, zijn gebaseerd op het jaarverslag 2010, dat door de Kleine synode van juni 2011 behandeld is. Hij zet vervolgens uiteen hoe het beleid tot stand komt en hoe dit vervolgens in jaarprogramma's wordt uitgevoerd. Na missie en visie van de nota "Leren leven van de verwondering" is de strategie in een beleidsplan 2009-2012 vastgelegd en zijn er jaarplannen of werkplannen gemaakt. Vervolgens worden deze plannen door het Bestuur van de DO financieel vertaald, waarna deze plannen ter vaststelling aan de Kleine synode worden voorgelegd. Voorts geeft de Commissie van Rapport haar beoordeling hierop en bepaalt de synode tenslotte wat er mee gebeurt. ▶

Hierna geeft de heer Feenstra een overzicht van de kengetallen van de DO. De DO heeft eind 2010 een balanstotaal van € 43 miljoen, terwijl de risicoreserve sinds 2007 van 43,8 naar 59,9 pct. is gestegen. In 2007 was het dieptepunt, toen de kosten verbonden aan het niet geslaagde Numeri-project ten laste van de risicoreserve zijn gebracht. De inkomsten stegen van € 65,3 miljoen in 2007 naar € 83,8 miljoen in 2010. Deze forse stijging in 2010 is veroorzaakt door de bijdragen die de DO krijgt van de Samenwerkende Hulporganisaties (SHO) in het kader van de financiële acties die voor de ramp in Haïti werden gehouden. De uitgaven stegen van € 62.1 in 2007 naar € 74.2 miljoen. Hierin zijn ook voor een belangrijk deel de uitgaven voor Haïti verdisconteerd.

Verder deelt de heer Feenstra mee dat de personele bezetting van 400 medewerkers (fte) in 2003 teruggebracht is naar 275 medewerkers in 2010. Er is fors in het aantal fte's gesneden, waaraan de sluiting van de Regionale Dienstencentra in 2006 een belangrijke bijdrage heeft gegeven. Van de inkomsten van de DO, die in 2010 € 83,8 miljoen beliepen, wordt € 25,9 miljoen (bijna 31 pct.) ontvangen uit diaconale en kerkrentmeesterlijke quota en de Solidariteitskas. Voor bestedingen aan de doelstelling werd € 74,2 miljoen uitgegeven, terwijl er bijna € 8 miljoen aan de Bestemmingsreserve van Kerk in Actie werd toegevoegd. Het positieve operationeel resultaat over 2010 bedroeg € 972.000, aldus de heer Feenstra.

Kerk volgt overheid

Naar aanleiding van een vraag waarom de personeelslasten in de periode van 2008-2011 met circa 11 pct. gestegen zijn, wijst de heer Feenstra erop dat dit te maken heeft met loonontwikkelingen. De Kerk volgt de salarisontwikkeling van de overheid. In dit verband vraagt de heer Feenstra aandacht voor de bezettingsbijdrage die voor 2012 licht verlaagd wordt, hetgeen mogelijk bleek dankzij een dotatie uit het vermogen. Maar voor 2013 zal dat niet het geval zijn en dat betekent met name voor de gemeenten een relatief forse stijging. Deze problematiek wordt

steeds duidelijker zichtbaar. Tot op heden was de situatie zo dat minder bijdragers als gevolg van ledenverlies, werd gecompenseerd doordat anderen hun bijdragen verhoogden ("Minder mensen geven méér"). Maar sinds 2011 lijkt hier een trendbreuk zichtbaar. Was de situatie sinds vele jaren zo dat landelijk gezien 40 pct. van de gemeenten met een teruggang van de inkomsten uit Kerkbalans werd geconfronteerd en 60 pct. van de gemeenten met een stijging, voor de langere termijn verwacht de heer Feenstra dat jaarlijks 60 pct. met een teruggang en 40 pct. met een stijging van de bijdragen uit Kerkbalans te maken heeft.

Met betrekking tot het quotum voor 2012 deelt de heer Feenstra mee dat het Bestuur van de DO de synode voorstelt het quotumpercentage voor 2011 ook voor 2012 te hantieren. Inzake de ontwikkeling van het quotum over de periode 2008 – 2011 vraagt de heer Feenstra aandacht voor het feit dat in die periode het quotum van € 15 miljoen naar slechts € 15,4 miljoen gestegen is. Dat is veroorzaakt doordat het Bestuur van de DO de afgelopen jaren een lager quotumpercentage heeft berekend. Zou echter het aanvankelijk vastgestelde quotumpercentage ongewijzigd zijn gebleven, dan zou de quotumopbrengst gestegen zijn van € 15,4 naar € 16,8 miljoen. Hieruit wordt duidelijk dat de Kerk terdege rekening houdt met de financiële ontwikkeling in de plaatselijke gemeenten, zo besluit de heer Feenstra zijn boeiende en heldere betoog.

Nieuwe projecten

Na de pauze is er gelegenheid vragen te stellen waarvan door diverse aanwezigen gebruik wordt gemaakt. Opgemerkt wordt dat er in het voorstel voor het collecterooster 2012 meer collecten voor missionair werk zijn opgenomen. De vraag is of de Solidariteitskas hierin niet kan bijspringen, zodat het aantal collecten voor de eigen gemeente op peil kan blijven. De heer Feenstra wijst op de problematiek in gemeenten die jaarlijks met krimp worden geconfronteerd, waarbij jaarlijks fors bezuinigd moet worden. Om een verantwoord beleid

voor de toekomst te voeren, acht hij het verstandiger om bij een meerjarrenplanning uit te gaan van een bezuiniging die nog dieper gaat, waardoor ruimte ontstaat voor nieuw beleid. Tegen die achtergrond is dan ook besloten om projecten als een nieuwe kerk op IJburg en het project "Help de nieuwe kerk in Nieuw-Vennep", waar tot op heden geen bestaande kerkelijke gemeente gevestigd zijn, van de grond te krijgen. Het uitgangspunt is dat deze projecten na drie jaar zelf supporting moeten zijn. De heer Feenstra hoopt dat steeds meer gemeenten uit solidariteitsoverwegingen omliggende gemeenten die het moeilijk hebben, bijstaan.

In het kader van de plaatselijke geldwerving wijst hij op de mogelijkheden van erfstellingen en legaten. De landelijke Kerk ontvangt jaarlijks circa € 10 aan erfstellingen en legaten. Hij geeft de colleges van kerkrentmeesters ernstig in overweging hiervoor beleid te ontwikkelen onder het thema "Geef uw kerk een kindsdeel". Voor de plaatselijke gemeenten kan dit een substantiële inkomstenbron gaan betekenen, waarbij de revenuen aangewend worden voor de exploitatie om daarmee de lagere opbrengsten uit Kerkbalans te compenseren.

...waarbij de predikant zeker bereid zal zijn via het mobiliteitsbureau van de kerk naar een andere gemeente uit te zien...

Afstoting kerkgebouwen

Naar aanleiding van de vragen over het beleid van de Protestantse Kerk in Nederland in het kader van afstoting van kerkgebouwen en de mogelijkheid van een predikant, die een langere periode aan de gemeente verbonden is, maar waarvan de gemeente de kosten eigenlijk niet meer kan opbrengen, deelt de heer

Aandachtig luisteren de aanwezigen naar de boeiende inleiding van de heer Feenstra.

Feenstra het volgende mee. Wanneer de gemeente de kosten van de predikant die b.v. zes jaar aan de gemeente verbonden is, niet meer kan opbrengen, dan is de communicatie een belangrijk element. Ook de predikant zal moeten inzien dat hij de gemeente er geen dienst mee bewijst om als full time predikant langer aan te blijven, terwijl de gemeente eigenlijk maar in staat is om een parttime predikant van b.v. 75 pct. te betalen. De Commissie Predikanten kan naar een passende financiële oplossing (conform kerkorde) zoeken, waarbij de predikant zeker bereid zal zijn via het mobiliteitsbureau van de Kerk naar een andere gemeente uit te zien.

Voor wat betreft de problematiek van de (monumentale) kerkgebouwen, deelt de heer Feenstra mee dat de Kerk hiervoor uiteraard geen middelen ter beschikking heeft. Samen met de overheid (gemeente, provinciale en rijk) zal er naar een creatieve oplossing gezocht moeten worden. Maar ook de overheid heeft geen passende oplossing. Denk in dit verband aan de Eusebiuskerk te Arnhem waarbij er stemmen opgaan om deze kerk, die als een molensteen om de nek van de gemeenschap hangt, af te breken. Toch zal dat appèl op de overheden moeten doorgaan, zo stelt de heer Feenstra, die zich ook kan voorstellen dat er particulier geld, zoals dat bij Natuurmonumenten het geval is, voor het

behoud van kerkgebouwen wordt geïnvesteerd.

Contact met overheid

Verder attendeert de heer Feenstra de colleges van kerkrentmeesters erop om vooral goede contacten met de overheid te onderhouden, want er kunnen perioden komen dat je de overheid dringend nodig hebt. Van levensbelang is om tijdig deze samenwerking te zoeken op een moment dat je sterk bent, aldus de heer Feenstra.

In antwoord op de vraag of Hyde-park in Doorn wordt aangehouden of dat de Kerk dit landgoed gaat afstoten, deelt de heer Feenstra mee dat het beleid van de Kerk erop gebaseerd is dit landgoed alleen aan te houden wanneer de exploitatie kostendekkend is.

In de presentatie van de financiële situatie van de Protestantse Kerk in Nederland toonde de heer Feenstra het verloop in fte's van bijzondere aanstellingen. Naar aanleiding van een vraag waarom men tot een bijzondere aanstelling overgaat, deelt de heer Feenstra mee dat een gemeente door incidentele oorzaken tijdelijk in de problemen kan komen. Wanneer uit de prognose voor de komende jaren blijkt dat deze problemen van tijdelijke aard zijn, dan probeert de Kerk hierin tegemoet te komen door een interim predikant aan te stellen die de gemeente, die weer even een

injectie en een stimulans moet krijgen, verder te helpen. In 2010 zijn er 5 aangesteld en hij verwacht voor de komende jaren dat de vraag hiernaar zal toenemen.

Gemeente van de toekomst is: Samen werken

Wat zijn de gevolgen van samenwerking met omliggende gemeenten in het kader van de plaatselijke financiën? De heer Feenstra deelt mee dat het streven erop gericht is dat nauwe samenwerking tussen gemeenten een duidelijke meerwaarde moet hebben ofwel 1 + 1 moet 3 worden en geen $\frac{3}{4}$. Ga met elkaar in gesprek en werk er aan dat er voor beide partijen sprake is van een win-win situatie. Ga niet werken aan een sterfhuisconstructie maar werk aan vitaliteit en ga pas op het laatst goed over de financiën praten, zo adviseert de heer Feenstra.

De verhoging van de preekbeurtenvergoeding van € 80 naar € 100 (per 1.1.2011) en per 1 januari 2012 naar € 120 komt voor sommige kerkrentmeesters fors over. De heer Feenstra begrijpt dat, maar wijst erop dat uit berekeningen gebleken is dat de bestaande vergoeding veel te laag bleek te zijn gelet op de tijd die de predikant aan voorbereiding moet besteden. Maar de predikant mag, wanneer hij of zij dat aangeeft, genoeg nemen met een lager bedrag, zo stelt de heer Feenstra.

De heer Bol, die deze zeer goede

bijeenkomst leidde, bedankt de heer Feenstra voor zijn duidelijke en transparante inleiding en de wijze waarop hij inging op de vragen, hetgeen door de aanwezigen met een warm applaus wordt ondersteund. Na het uitspreken van een gezamenlijk gesproken "Onze Vader" sluit hij deze bijeenkomst.

■ Begroting protestantse gemeente Utrecht sluitend

"Kerk in de stad", het kerkblad van de protestantse gemeente van Utrecht, van 2 december 2011 meldt dat de begroting voor 2012 met een omvang van € 3,6 miljoen sluitend is. Dit betreft het budget van de gemeente met uitzondering van de diaconale gelden.

"Stabiliteit en continuïteit waren de kernbegrippen van de periode 2005-2011. Onder andere grote efficiëncystappen centraal en op wijkniveau hebben ervoor gezorgd dat we in die periode een sluitende begroting hebben kunnen bewerkstelligen. De jaren 2012-2015 gaan we langzaam een andere fase in. De economische toestand is helaas niet verbeterd en heeft een negatieve invloed op subsidies voor onderhoud, waardoor de kosten van het onderhoud van de kerkgebouwen toenemen.

De giften nemen licht af en de inkomsten uit effecten zijn lager als gevolg van een uitblijvend herstel van de financiële markten. Verhuur neemt al een belangrijk deel van de inkomsten in en wordt steeds belangrijker voor de exploitatie van de wijkbegrotingen, aldus de voorzitter van het college van kerkrentmeesters, de heer H. van der Kolk.

■ FIM betrokken bij evaluatie BRIM

In de Nieuwsbrief die de in 2009 opgerichte Federatie Instandhouding Monumenten (FIM) in het najaar 2011 uitgaf is vermeld dat de FIM vertegenwoordigd is in de stuurgroep Evaluatie BRIM van het Ministerie van OC&W. Deze stuurgroep houdt zich nu ook bezig met de begeleiding van het onderzoeksbureau dat in opdracht van OC&W met voorstellen moet komen voor de nieuwe BRIM-regeling die vanaf 2013 van kracht moet worden.

De FIM zet in op een goede restauratie- en onderhoudsregeling die voor haar leden zo efficiënt en effectief mogelijk is. Het is uiteindelijk aan de staatsecretaris om met een goed voorstel richting Tweede Kamer te gaan. De begeleidingscommissie bestaat naast twee bestuursleden van de FIM uit vertegenwoordigers van OC&W, de RCE, de Federatie Grote Monumentengemeenten, het IPO namens de provincies en het Nationaal Restauratiefonds.

Op ministerieel niveau wordt gewerkt aan de wijziging van het omgevingsrecht onder de naam Eenvoudig Beter. De bedoeling is om alle ruimtelijk relevante wetgeving samen te brengen in één nieuwe omgevingswet. Ook de wetgeving betreffende de zorg voor ons erfgoed wordt daarbij betrokken. FIM zal binnenkort vanuit het ministerie nader over de plannen worden geïnformeerd. Aan een aantal adviseurs is gevraagd een opzet te maken voor een nieuwe Monumentenstudiedag. Belangrijkste doelstelling van een dergelijke dag, die een vervolg is op de vroegere Monumentenstudiedagen van het Nationaal Contact Monumenten, is elkaar op een plezierige manier te ontmoeten en kennis en ervaring uit te wisselen. De gedachte is dat de toogdag eind mei 2012 zal worden gehouden. FIM wil samen met andere partijen (Nationaal Restauratiefonds,

Federatie Grote Monumentengemeenten) graag de schouders zetten onder een dergelijk initiatief, om zo de binding binnen het erfgoedveld te versterken.

Leden van het FIM hebben kennis gemaakt met een aantal Tweede Kamerleden. Gesproken is met vertegenwoordigers van de vaste Kamercommissie voor Cultuur van alle partijen. De strekking van de kennismaking is dat Kamerleden, binnen de beperkte tijd die ze hebben, zich graag laten informeren door belangengroeperingen die een grotere gemene deler behartigen. De FIM heeft in de gesprekken gewezen op haar netwerk, kennis en betrokkenheid vanuit het particulier initiatief. Sommige Kamerleden bleken redelijk goed op de hoogte, bij anderen is nog een lange weg te gaan. De FIM lobbyt thans al bij de Kamerleden op dossiers die binnen de erfgoedsector de aandacht vragen en die de deelbelangen van

■ Oude kerk Lunteren gerenoveerd

De Oude Kerk van de hervormde gemeente te Lunteren is na grondige renovatie- en verbouwingswerkzaamheden op 17 december jl. weer in gebruik genomen. In de kerk zijn balken vervangen en er is een nieuwe vloer in gekomen. Een gedeelte van de oude banken wordt door stoelen vervangen. "Dankzij meer stoelen behouden we de capaciteit. Bovendien biedt het meer mogelijkheden bij het avondmaal en bij het optreden van een koor, zo licht de voorzitter van het college van kerkrentmeesters, de heer A.C. van Alphen, toe. De hervormde gemeente te Lunteren telt 1.800 leden, van wie er ongeveer 650 de ochtenddienst bijwonen. De totale kosten van de verbouwing bedroegen € 950.000, aldus een bericht in het Reformatorisch Dagblad van 6 december 2011.

Kerkelijk erfgoed in beweging

Drs. M. Blokhuis

In vele plaatsen in Nederland worden kerkbeheerders vandaag de dag voor de opgave geplaatst om te bepalen welke roerende goederen van belang zijn en bewaard moeten worden wanneer een kerkgebouw gesloten wordt. Om hen bij te staan is de Handreiking Roerend Religieus Erfgoed ontwikkeld door Museum Catharijneconvent en de Stichting Kerkelijk Kunstbezit, beide gevestigd te Utrecht. Maar ook kerken die gewoon open blijven kunnen gebruik maken van de handreiking om de waarde te bepalen van het erfgoed.

Een monumentaal predikantenbord afkomstig uit de oude Hervormde kerk van Poortugaal wordt sinds september 2011 gepresenteerd in Museum Catharijneconvent te Utrecht. Het bord staat sinds maart van dit jaar in de schijnwerpers omdat de eigenaar, de Hervormde gemeente, het bord dat al meer dan tachtig jaar rondzwerft, een vaste en passende plaats wil geven maar daar tot nu toe niet in is geslaagd. Door middel van de presentatie in museum Catharijneconvent wordt het bord een half jaar onder de aandacht van het publiek gebracht om zodoende gegadigden te vinden die het wel kunnen plaatsen.

Tot omstreeks 1923 stond het predikantenbord op het koorhek in de kerk, op de scheiding tussen koor en schip. In die jaren werd de kerk grondig gerestaureerd onder leiding van de architect H. van der Kloot Meyburg te Den Haag. Om de lichttoetreding vanuit het koor te verbeteren werd het bord verwijderd en opgeslagen.

Tot voor kort stond het in een loods op een voormalig militair terrein maar wegens sloop daarvan moest ook het bord verhuizen. Door ingrijpen van een bewoonster op het terrein van de loods werd in maart

Een gedeelte van het predikantenbord dat volgens SKKN het grootste predikantenbord van Nederland is.

vorig jaar landelijk aandacht gevraagd voor het monumentale bord. Dit trok de aandacht van zowel de medewerkers van de Stichting Kerkelijk Kunstbezit als Museum Catharijneconvent. Omdat het bord al zo lang buiten de kerk verbleef, was het bij de SKKN alleen bekend uit de literatuur en van oude foto's. Na onderzoek ter plaatse bleek de enorme afmeting van het bord. Na vergelijking met andere voorbeelden in de bestanden van de SKKN blijkt dit het grootste bord in Nederland te zijn (ca. h. 550 x b. 600 cm). In feite gaat het hier om een vast koorschot dat zich boven het koorhek bevond, op de scheiding van koor en schip. Op grond van de ornamentiek en de spelling kan het bord gedateerd worden op 1760-1785.

Op zich is het al bijzonder dat een predikantenbord voor herbesteding wordt aangeboden. Predikantenborden horen zozeer bij een kerk en een gemeente dat deze eigenlijk nooit beschikbaar komen. Het mooiste is als het bord een plaats kan vinden in Poortugaal of omge-

ving. De tekst op het bord verwijst nadrukkelijk naar Poortugaal, Hoogvliet en Albrandswaard. Maar ook aan andere plaatsen kan worden gedacht. De predikantenlijst verwijst naar een keur aan plaatsen in Nederland waar predikanten vandaan kwamen en heen gingen. Niet alleen kerkgebouwen, maar ook een Theologische Hogeschool of Universiteit kan een passende locatie zijn voor dit predikantenbord.

Helaas is in de kerk waar het predikantenbord vandaan komt geen mogelijkheid om het bord te herplaatsen wegens wijzigingen in het interieur. Door de afmetingen past het ook niet in elke willekeurige ruimte. De overbruggingsperiode die museum Catharijneconvent biedt, moet het mogelijk maken om dit unieke bord veilig te stellen voor Nederland.

De heer Blokhuis is wetenschappelijk medewerker van de Stichting Kerkelijk Kunstbezit in Nederland (SKKN). Voor meer informatie: tel. 030-2340742, drs. M. Blokhuis, e-mail: blokhuis@skkn.nl.

■ Orde in Utrechts kerkarchief

In "Kerk in de stad" van 21 oktober 2011, het kerkblad van de protestantse gemeente Utrecht, schrijft de secretaris van de archiefcommissie van deze gemeente, de heer W. Klukhuhn, over een archiefproject van de protestantse gemeente Utrecht. Dit project heeft het ambitieuze doel om ervoor te zorgen dat in Het Utrechts Archief (HUA) een compleet overzicht beschikbaar komt van de periode van voor de Reformatie, die aan het einde van de zestiende eeuw plaatsvond, tot de Utrechtse kerkvereniging van hervormden en gereformeerden per 1 januari 2005. Dat doel is alleen haalbaar doordat over grote delen van deze historie in het verleden al archivering plaatsvond. In het huidige archiefproject wordt deze aangevuld met name met stukken uit de actuele geschiedenis.

In de afgelopen jaren heeft de archiefcommissie veel werk verzet om de overdracht aan HUA voor te bereiden. Bij een grote hoeveelheid documenten is het een geweldige klus om deze volledig geordend, ontdebeld, ontdaan van alle ongerechtigheden zoals nietjes, opgeborgen in zuurvrije mappen en voorzien van plaatsingslijsten aan te leveren. Dit werk is begin 2012 overgenomen door een archiefbewerkingsbedrijf dat dit conform landelijke richtlijnen voor archiefbeheer zal afronden. Afgesproken is dat de verzameling archief van de protestantse gemeente in het HUA zal worden opgenomen, wanneer daar in 2012 de verbouwing gereed zal zijn.

Naast de hiervoor genoemde stukken vormen ook de wijkarchieven een heel belangrijk bestanddeel van het archief van de protestantse gemeente van Utrecht. In deze stukken ligt immers een beeld opgeslagen van het leven en werken in deze wijkgemeenten in de bewuste perioden van de geschiedenis. In het seizoen 2011/2012 heeft de archiefcommissie van de protestantse gemeente de medewerking van alle wijkgemeenten nodig om een volledige inventarisatie te

De orgelbank

De orgelbank van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer biedt plaatselijke gemeenten de mogelijkheid hun pijporgel te koop aan te bieden. Geïnteresseerden kunnen specifieke informatie over de aangeboden orgels opvragen. Momenteel zijn er 6 instrumenten in de orgelbank opgenomen. Dit betreft orgels gebouwd door fa. L. van Dam en Zn., Ernst Leeflang, S.F. Blank, Van den Berg en Wendt, Pels & Van Leeuwen en Flentrop Orgelbouw.

Voor gedetailleerde informatie over de orgelbank kunt u contact opnemen met: Centraal Bureau VKB Tel. (078) 639 36 63 E-mail n.dejong@kerkrentmeester.nl of raadpleeg het actuele aanbod op onze website: www.kerkrentmeester.nl

maken van de aanwezige wijkarchieven. In de volgende fase zal dit in kaart worden gebracht en op dezelfde wijze als de centrale stukken worden voorbereid voor overdracht aan HUA. Als start van deze fase zal de heer Klukhuhn alle wijkgemeenten bezoeken om samen met de wijken een overzicht te maken van de aard en omvang van de stukken. Archiefstukken zijn meestal droog

en bovendien stoffig. Maar wie doordringt tot de inhoud daarvan, raakt geboeid door het gemeentelven geleid door Gods Geest dat eruit spreekt en de ontwikkelingen die op dat gebied in de loop der jaren hebben plaatsgevonden. En hij raakt ervan overtuigd dat de stukken alle zorgvuldigheid verdienen om het beeld dat zij geven te bewaren voor de toekomst, aldus de heer Klukhuhn.

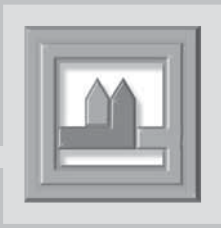
■ Gift voor orgel Jacobskerk Winterswijk

Op 28 januari 2012 wordt er in de monumentale Jacobskerk een concert bij kaarslicht gehouden. Dat is voor veel Winterswijkers en andere Achterhoekers een waar genoegen. Dit jaar krijgt het concert een extra accent, omdat de Stichting Vrienden van de Jacobskerk dan aan het college van kerkrentmeesters een cheque overhandigt van maar liefst € 10.000.

Dat doet ze met een reden: het monumentale Naber/Metzler orgel (resp. 1831 en 1970) heeft net een groot onderhoudsbeurt ondergaan en ziet er nu nog mooier uit dan het reeds was. Het orgel klinkt nu weer zoals het door de orgelbouwers is bedoeld. Alle werkzaamheden zijn uitgevoerd door Orgelbouwerij Reil uit Heerde. Het college van kerkrentmeesters is erg ingenomen met de grote cheque die op komst is. Het onderhoud van een monumentaal

orgel is bijzonder belangrijk en dankzij deze cheque wordt dit mede mogelijk gemaakt, aldus het college van kerkrentmeesters van de protestantse gemeente te Winterswijk.

Onderscheidingen van de VKB

GOUD MET BRILJANT

toegekend aan

Cornelis Willem Keijzer, Maasdijk,
60 jaar organist

*C.W.Keijzer en M.C. Pellikaan-
van den Bogert (zilver), Maasdijk*

Theodorus te Brake, Nijkerk,
50 jaar organist

GOUD

toegekend aan

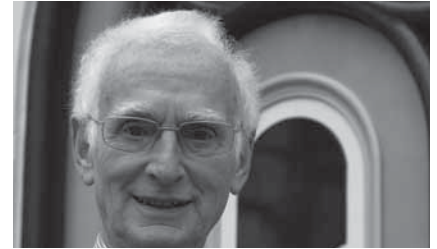
Piet de Vries, Amersfoort,
40 jaar organist

P. de Vries, Amersfoort.

Krijn Coppoolse, Hoewelaken
"de Eshof", 40 jaar organist

Jan Kraak, Wolphaartsdijk,
40 jaar organist

J. Kraak, Wolphaartsdijk.

ZILVER

toegekend aan

Niklaas Gerhard Douwe Schuringa,
Leek-Oldebert, 25 jaar organist

Berend Schrantee, Grootegast-Sebal-
deburen, 33 jaar diverse functies ten
dienste van het college van kerkrent-
meesters

Maria Cornelia Pellikaan-van den
Bogert, Maasdijk, 27 jaar organiste

Clazina Rietveld, Ter Aar,
25 jaar kosteres

Gerrit Marinus van der Wolf,
Warmond, 25 jaar kerkrentmeester
en administrateur

T. van Eck-van Zoelen, Wijk bij
Duurstede, 25 jaar beheerder
kerkelijk centrum

LEGPLAQUETTE

toegekend aan

S.A. Roorda, Heerenveen,
15 jaar beheerder

Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer Afdeling Noord-Holland

De afdeling Noord-Holland van de VKB heeft de taak de vermogensrechtelijke aangelegenheden, voor zover niet van diaconale aard, te behartigen van de kerkelijke gemeenten in Noord-Holland behorende tot de Protestantse Kerk in Nederland.

Met ingang van 1 januari 2012 is er een vacature voor een

bestuurslid (m/v) afdeling Noord-Holland tevens kandidaat-lid hoofdbestuur VKB

Het bestuur van de afdeling zoekt een (voormalig) kerkrentmeester (m/v), die

- beschikt over ruime bestuurservaring;
- inzicht heeft en geïnteresseerd is in het onderhouden van landelijke netwerken en;
- beschikt over beleidsmatige capaciteiten op het gebied van het kerkrentmeesterlijk beheer.

De nieuwe bestuurder zal voorts de afdeling Noord-Holland gaan vertegenwoordigen in het hoofdbestuur van de landelijke VKB.

Meer informatie kan worden ingewonnen bij de voorzitter van het hoofdbestuur van de VKB, mr. P.A. de Lange, tel. 06 1006 7097, e-mail: pdlange@wxs.nl en de voorzitter van het bestuur van de afdeling Noord-Holland, de heer W. van Hilten, tel. 0229 262 349, e-mail: w.van.hilten@quicknet.nl.

**PRONK BOUWT
MET MEERWAARDE**

PRONK LEIDERS BV

leidekwerk
lood-, koper- en zinkwerk
ladder- en klimhaken

Vakgroep
Restauratie

Machinestraat 2, Postbus 20, 1749 ZG Warmenhuizen
Telefoon (0226) 39 13 74, fax (0226) 39 20 32

E-mail: info@pronkbouw.nl, website: www.pronkbouw.nl

Lakerveld ingenieurs- & architectuurbureau BV
architectuur · instandhouding · onderhoud · bouwhistorie

Noordzijde 95'
tel. 0183-582600

4225 PL Noordeloos
fax. 0183-581049

info@lakerveld-noordeloos.nl

www.lakerveld-noordeloos.nl

Installatie Advies

B3 installatie advies, bouw beheer begeleiding

B3 installatie advies geeft adviezen voor onder andere verwarming en ventilatie van uw kerkgebouw.

Het behoud van het orgel, gebouw en het comfort van de kerkbezoeker staan hier bij centraal.

- Nieuwbouw
- Verbouw
- Renovatie
- Uitbreiding
- Vervanging
- Onderhoud
- Klimaat- en vochtklachten

Ratelaar 62
8446 BA
Heerenveen

Postbus 444
8440 AK
Heerenveen

T: 0513 - 65 13 46
E: info@b3installatieadvies.nl
W: www.b3installatieadvies.nl

Uw glas-in-lood, onze zorg !

- Glas-in-lood restauratie
- Nieuw glas-in-lood
- Gebrandschilderd glas-in-lood
- Glassappliqué
- Glasfusing
- Glasmonumenten
- Gast-atelier voor kunstenaars

GBB Glasbewerkingsbedrijf Brabant

bv Glasbewerkings Bedrijf Brabant "GBB"
Kapitein Hofstadestraat 10
5015-BB Tilburg
Tel: 018 5325110

VAN DER WAL
glas-in-lood

Van der Wal glas-in-lood bv
Het Hoge 5
7251 XT Vorden Tel: 0575-555742
Van Oldenbarneveldstraat 83
6826 ZN Arnhem Tel: 026-3706731

SLOOFF - ORGELBOUW

www.sloofforgelbouw.nl

Luijtenstraat 17
2941 CE Lekkerkerk

Tel.: 0180—68 15 62
e-mail: info@sloofforgelbouw.nl

Nieuwbouw
Restauratie
Stemmen en
Onderhoud

NIEUWBOUW
RESTAURATIE
ONDERHOUD

Pels & Van Leeuwen

Platinalaan 10
5234 GH 's-Hertogenbosch
Tel 073 641 29 51
Fax 073 642 50 55
www.pelsenvanleeuwen.nl
info@pelsenvanleeuwen.nl

ORGELBOUWERS SINDS 1903

Rotterdam Delfshaven GKV

Een **goede verstaanbaarheid** in de kerk is niet altijd eenvoudig te realiseren. Door een veelheid aan akoestische factoren is het nodig een professionele en ervaren partner in te schakelen.

Schaapsound is dé leverancier op het gebied van kerkgeluids-installaties, projectie en videoapparatuur en moderne oplossingen voor de kerktelefoon.

Niet alleen door jarenlange ervaring in honderden kerken, maar ook door ons specialisme in het zelf ontwikkelen van hoogwaardige, innovatieve producten. **Zo kunnen we optimaal inspelen op uw specifieke situatie.**

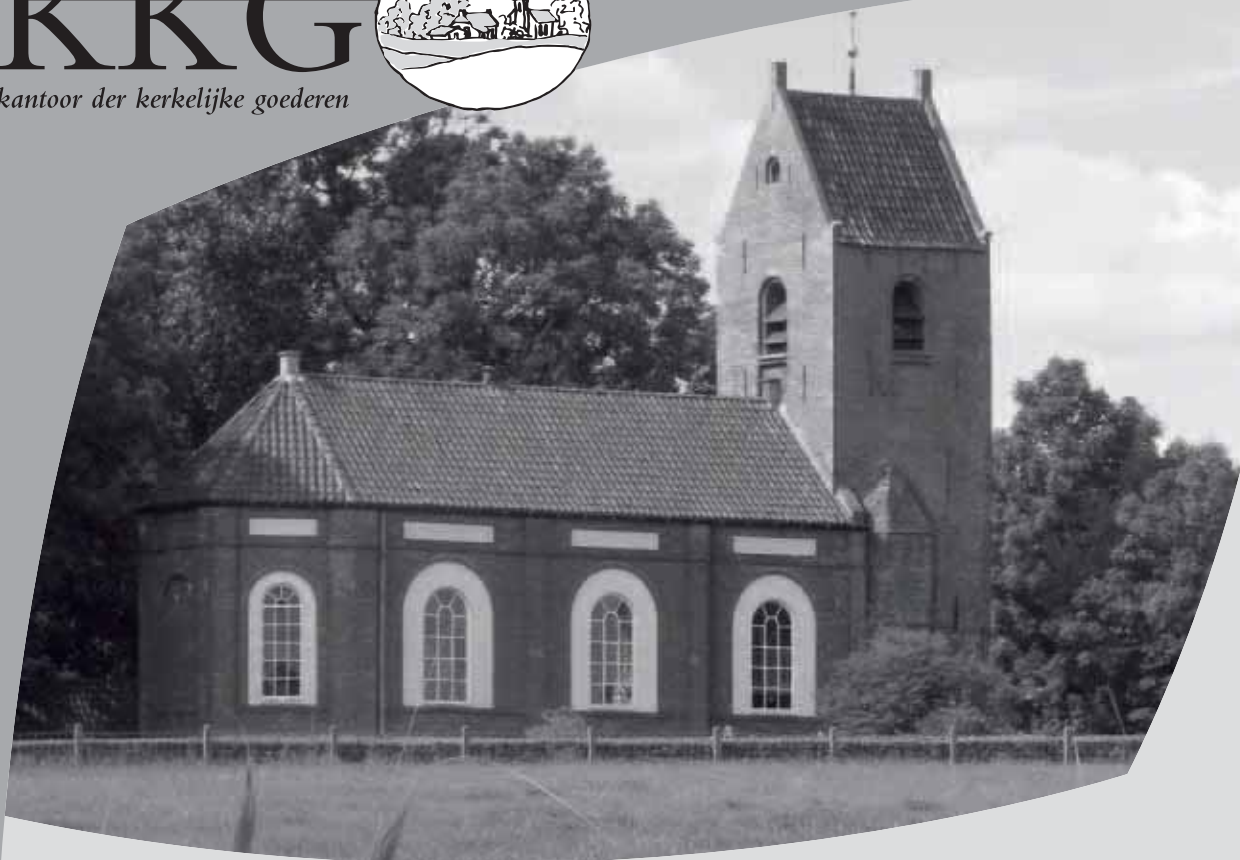

schaapsound

Ridderkerk: Kaartenmakerstraat 18, 2984 CB; Tel. 0180 41 46 00 Zwolle: Baileystraat 2a, 8013 RV; Tel. 038 785 19 77
www.schaapsound.nl info@schaapsound.nl

KKG

kantoor der kerkelijke goederen

Kerkgebouwen afstoten Wat is wijsheid?

TAXATIE

KKG is zonder enige twijfel het kantoor voor kerktaxaties. In 2010 zijn door ons kantoor meer dan 50 kerken verspreid over heel Nederland getaxeerd.

PROCESBEGELEIDING

De laatste jaren heeft KKG zich gespecialiseerd in procesbegeleiding rond gebouwenvraagstukken. Hier blijkt grote behoefte aan doordat in de praktijk veel van dergelijke processen vastlopen als gevolg van allerlei gevoeligheden.

De gebouwspecialisten van KKG zijn onafhankelijk en deskundig. Zij (her)kennen de gevoeligheden en kunnen als buitenstaander dit proces in goede banen leiden.

VERKOOP

Nadat in een gecontroleerd proces keuzes zijn gemaakt is KKG de partner om succesvol het verkooptraject van a tot z voor u te verzorgen.

Voor meer informatie of het maken van een afspraak kunt u contact opnemen met onze gebouwspecialist in uw regio.

Zie voor meer informatie onze website www.kkgkka.nl.

Hoofdkantoor KKA/KKG
Postadres
Postbus 675
3800 AR Amersfoort

Vestigingsadres
Koningin Wilhelminalaan 23
3818 HN Amersfoort
Telefoon (033) 467 10 10
Fax (033) 465 67 86

Donatus verzekert vertrouwd

Donatus verzekert kerkgebouwen en wat daar bij hoort, zoals ruimtes voor kinderopvang, doopvonten, kanselbijbels en orgels. Donatus is een betrokken specialist. Klein genoeg om u persoonlijk van dienst te zijn. Groot genoeg om uw verzekeringsbelangen aan toe te vertrouwen. Samen met u zorgen we ervoor dat wat waardevol is, behouden blijft voor onze kinderen en hun kinderen en hun kinderen...

Donatus

Dé kerken- en monumentenverzekeraar

www.donatus.nl tel. 073 - 5221700

VERENIGING VOOR
KERKRENTMEESTERLIJK
BEHEER IN DE PKN

BELANGENBEHARTIGING • DIENSTVERLENING • KENNIS INSTITUUT

De Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer is de organisatie van beheerders in de Protestantse Kerk in Nederland. De VKB zorgt voor de belangenbehartiging en de dienstverlening voor haar leden.

Daarnaast is de Vereniging een kennisinstituut ten dienste van kerkrentmeesters en alle andere beheerders in de Kerk. De VKB beschikt daartoe over veel kennis en ervaring op het gebied van geldwerving, gebouwen en monumenten, beheer van begraafplaatsen, verzekeringen, enz.

De VKB weet wat er speelt in de kerk en in de wereld daar omheen. Zij weet wat kerkelijke gemeenten nodig hebben en zoekt daar betaalbare oplossingen voor. Protestantse gemeenten, Hervormde gemeenten, Gereformeerde kerken en Evangelisch-Lutherse gemeenten, maar ook externe relaties die binnen de doelstellingen van de Vereniging vallen, kunnen gebruik maken van de volgende diensten van de VKB:

- **MAATWERK IN VERZEKERINGEN:**
nu al ruim 6000 verzekeringen, ondergebracht bij Marsh/Mercer, voor WA, bestuurdersaansprakelijkheid, rechtsbijstand, ongevallen, fraude en beroving, vervanging van predikanten, zorg en inkomen, inkomensverzekeringen onder op maat gemaakte polisvoorwaarden en tegen uiterst scherpe premies.
- **STEUN BIJ GELDWERFING:**
al het materiaal voor de actie Kerkbalans (Nieuwe Stijl), eigen folders en brochures voor uw gemeente, advies voor de plaatselijke geldwerving.
- **ADVIEZEN VOOR BEHEERDERS:**
over kerktorens, orgels en kerkverwarming, belastingwetgeving en beheer van kerkelijke begraafplaatsen.
- **PUBLICATIES:**
handleiding voor kerkrentmeesters, modellen voor plaatselijke regelingen, overeenkomsten en tarieven.
- **ONDERSCHIEDINGEN VOOR VRIJWILLIGERS:**
draaginsignes, legplaquettes en speldjes bij jubilea van kerkelijke medewerkers.

VKB - IN DIENST VAN DE KERK

Centraal Bureau Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer
in de Protestantse Kerk in Nederland
Nicolaas Maessingel 271D, 3311 KS Dordrecht
Postadres: Postbus 176, 3300 AD Dordrecht.
Telefoon: 078 - 639 36 66, Fax: 078 - 631 59 49
E mail: info@kerkrentmeester.nl
Website : www.kerkrentmeester.nl